

Österreichische Nationalbibliothek
+Z254544907

Priegor s ljubavi.

Izvorna novela.

Napisao

MILAN GRLOVIĆ.

Otisknuto z „Velebitu" almanachu chorvatské mladiny ve Vídni r. 1874.

Zagreb, 1874.

Nakladom i troškom pisca.

Tiskom Dragutina Albrechta.

I.

Dosadnije vožnje željeznicom, nego li je do neko doba bila ona, kad si večernjim vlakom iz Zagreba prema Zakanju krenuo, ne možeš ni pomisliti. U gluho noćno doba bilo ti prispjeti na one neznatne postaje, gdje su te prije i po pol sata gore dolje vozali, nego si dalje krenuo. Pa kad putuješ zimske tamne noći i bez družtva, il što je možda i gore, kad ti srdce s dušom napred leti i brže i silnije od striele, — jao si ga tebi!

Kad sam ja potovao, bila je dosta hladna rujanska noć — a oblaci zastrli na nebu tihe zviezde. Magla se spustila u dugih sivih crtah nad Posavljem — a od zagrebačke gore nisam ni malo mogao razabrati. Sam grad Zagreb pričinio mi se ročištem kriesnica: tako su pred nami njegove svietiljke titrale i — po malo izčezavale.

Sa mnom u odjelu sjedio jedan jediti suputnik daleko od mene stariji i omašniji. Mi se pozdra-

vismo — a tad svaki u svoj ugao. Ja bi bio možda razgovor i nastavio, da me nije njegov prezirni pogled baš opornim učinio, — a on, on valjda se razljutio, kako se takav ne znatan crvić usudjuje s njim u jedan razred sjesti. — Bio moj suputnik bez dvojbe velik gospodin, dali aristokrat čuvstvom i umom, bilo bi tako težko uztvrditi, kao i iztočno pitanje riešiti. — To jedino stoji, da je bio članom jedne „sacrae familiae", kakovih je u našoj domovini u stanovito dobo dosta niklo. Takve ćeš ljude brzo prepoznati: oni se vazda iztiču svojom naprasitošću i od velike gospode naučenim mjerakanjem. Domovina im je širok sviet, pravednost puka rieč, istina ne potrebno dobro. Kad im govoriš o krasoti hrvatske zemlje, tad ima ljepših, — o dobroćudnosti našega naroda, tad ima boljih, — o dignuću napredka i prosvjete, tad toga nije treba, jer dokle naš narod ne pozna tudje lukavštine, blago si ga njemu. Staneš li im o jeziku, o knjizi, o pravu našega naroda govoriti, tad je jezik prost, knjiga črčkanje za umatanje sira, — a pravo nekakva fantazija pretjeranih glava. A uz to sjede ta gospoda na mekanih dušecih, na tvrdih žuljevih naroda, lulu dime, kafu srču — a u sviet trube, kako za narod rade!

Spoznavši mi obojica, da ne ima medju nami razgovora, prevali se moj trbonja po sjedalu i započe do skora svoju glasbenu produkciju, a ja, nešto zlovoljan, nešto nujan, izvadim zadnje brojeve našega „Vienca" i uzmem čitati.

„Priegor s ljubavi! Hm! Hm! — Novela od nekoga početnika, pomislim, to će mi biti opet romantičnih suza i uzdisaja! — Da vidimo!“ Primaknem se za čudo dobranoj svietiljki i čitah ovo.

II.

Tko vas znade naš malogradski život od posljednih pet do šest godina, za stalno nije ga poželio. Počelo se jedno od drugoga sustezati, dieliti, a ponajviše tomu sakrivile one tužne političke borbe, koje, ne samu da su vjeru davnih prijatelja uzdrmale. več su mnoge i mnoge posve razdvojile. Družtveni život prhnuo s naših strana — a ustrojile se četice, odkojih išla svaka za svojom svrhom. Biedno li je to napredno doba, kada je uzmoglo družtvene odnošaje u takovu smislu preporoditi. — Jedan se uklanjao drugomu, jedan pred drugim strepio, da ga ne ocrni; jedan iz sebičnosti pogazio svako poštenje i istinu, — a drugi sastrašivao, ovaj grozio se, onaj silio, a mal ne svi zajedno u sviet trubili sve, samo ne istinu i čast hrvatskoga imena.

Što je nam bilo raditi, koji smo na braniku doma i njegovih prava uztrajali? Valjalo nam se složiti, da nas kužna bujica pojedince ne odnese. Ako ćemo, da zavriedimo ime čovjeka, budimo prije svega domoljubi, bila je naša lozinka, jer se jedno bez drugoga niti pomisliti ne dade. A toj lozinki bilo nas u našem gradiću dosta vjernih. Bijasmo si svjestni što hoćemo i što moramo htjeti, pa ma nam

protivnici sto put to poricali. Najviši stepen čovječtva samo je posljedica sviestnosti.

Sjedeći ja nekoga dana — nekako sredinom mjeseca rujna lanjske godine — pred pisaćim stolom, bane mi u sobu drug iz mladjih godina doktor medicine Jablanac s pismom od prjjatelja Jurja, da ga na sutrašnji dan uz našega najvećega šaljivdjiju, gradskoga šumara Tiburcija Gljivarca posjetimo, jer da ga je iznenadio vrlo mil gost, pa bi ga malo razveselio. Razveseliti? Ticalo se to dakako ponajviše našega Tiburcija, jer meni su moji odvjetnički poslovi, a Jablancu njegovi bolestnici svaku šalu iz glave izbili. Al Gljivarec, to je bio čovjek za taj posao?

Adam Tiburcio Gljivarec, šumar kr. i sl. grada X. bio sin čestitih gradjanskih roditelja, izučio svu gimnaziju u Zagrebu, a kad ga niesu roditelji mogli rad siromaštva dalje školati, stupi u baš tada ustrojen šumarski zavod u rodnom si gradu Križevcu, svrši nauke i posta nakon prilično dugog vježbanja šumarom u X.

Bijaše Tiburcio, il kako se on volio zvati Tiberio, čovjek dobra srdca, poštenjak, odrješit domoljub, svakomu prijatelj i svakomu rad svojih dosjetaka mio. Predstavite si čovjeka od 30 godina. malena, dobrano uhranjena, crvena, malenih brčića i bradice, tamnih sitnih očiju, lagana hoda — i eto vam Gljivarca. Prem šumar, nikad ne odaje svoga zvanja odielom, jer mrzi sve uniforme. Na glavi mu malen okrugao šešir — il kod kuće čepica; govori

mnogo i malo, kakve je volje, — al ga lako udobrovoljiš; smije se grohotom a pun je rječka i priečja. — Kad je osobite volje, tad mu od srdca teče: „Kramare, da bi ti glava odpala;“ kad se čemu čudi: „Puška ga božja ubila;“ kad je ljutit: „Prokletstvo na Medvedgradu!“ — a kogaosobito cieni, taj mu je „kaludjer.“

Al jednu osebinu imade Tiburcio, koje mu nisi preoteo. Kao što je u svem svoj i ničij drugi, tako je upravo biran u jeziku si i govoru. Za njega ne ima tudjih rieči, ma bilo gdje i kako, on će skovati hrvatski naziv. Tiburcio je purista a mi smo mu već sto put kazali, da je jezikodubstvo u njem izizgubilo zviezdu prvoga reda.

Idealisti su njemu uzoraši materialisti tvaraši, ura mu je klepetaljka, lokomotiv smjestagibac, cviker brunda, cilinder tuljac, frak lastin rep, — i tako dalje. Našlo se dakako i medju nami veseljaka, koji su na Gljivarčevu stali rieči prevraćati, te je tako „Spitzbube“ postao „šiljasti dječko“, tako „Auflauf“ „nabjegalo“ i „puntarija“, „Rostbraten“ „hrdjava pečenka, i t. d.“

Al bilo sve to u šali, pa smo si vazda ostali dobri a sjegurno veseli kad je naš „specialitet“ ili po njegovu „osebunjak“ uz nas bio. Takav bijaše Gljivarec. Nu ja i Jablanac daleko smo zaostajali za Tiburcijem, kad se valjalo pošaliti, nebijasmo ni mi niemi, al je nam tudjinstvo otelo, što je njemu domovina sačuvala, originalnost.

Jablanac i ja učili smo u Beču, on medicinu, ja prava — i tako se sprijateljismo, da nije bilo dana a da se nebi mi dvojica sastali. Bijaše moj doktor čovjek riedkih vrlina, skroz i skroz dobričina, al u mnogih nazorih skoro ekstremau. Gdje god smo mi htjeli dobro, on je htio bolje, gdje god mi liepo on je svikud propoviedao strogo moralna sredstva, pa se nije nikako mogao s nami drugimi složiti, kad smo govorili, kako bi se ovo ili ono u nas na bolje krenuti dalo, a tomu preporučivali stroga i prieka sredstva. U družtvu nije bilo većega veseljaka od njega, a gospodje naše okolice šaptale su si, da da mu nije u ponašanju i umno začinjenoj zabavici na daleko premca. A doista nije ni bilo u našem gradiću ni družtvenim položajem ni osobnimi vrlinami muža Jablancu ravna. Bijaše mlad, ko gora snažan, uman, ljubezan, ne oženjen. Ta kolike su se stoga nanj oči oborile, kolika srdca za njim uzplamtila, kolike mu mrieže podmetale! Nu on niti pisnu, niti zubmi škinu, niti je kudio, niti hvalio za ručak ni za zabavu, kojom ga sad ova majčica, sad ona tetica počastila. On ni lievo ni desno, a ipak se čulo svaki čas, da se zaručio sad s ovom, sad s onom.

Al uz sve to nije ipak š njime bilo od neko doba na čistu. Snuždio se i stao više samotovati, a ipak se u družtvu silio, da se prikaže čim bezbrižnijim i veselijim. — Njegova narav mu nije dopustila da se prema nam — Gljivarcu i meni očituje. A očito je bilo, da je tajnu krio. Bili se mi zanj za-

brinuli i liepo ga jednom zamolili, da se bar nam povjeri, al se on znao svemu tako izvinuti, da nemogasmo o tom više na drugi način š njim govoriti, nego da ga ozliedimo. Kanismo se toga i odlučismo do zgode počekati.

Medju tim stanemo potajno o njem razmišljati nu ne dopriesmo do ničega. Znadjasmo doduše, da ja svakoga tjedna po koj dan iz grada otišao, al bože moj, nije li to njegovo zvanje zahtievalo? Pomislismo i na ljubav, — al zašto da nam ju krije?

U to evo dodje s listom, da š njim krenemo Jurju Markoviću, bez dvojbe najčestitijemu vlastelinu naše okolice. To nas nije iznenadilo, jer bi mi češće zalazili u krug Markovićeve obitelji kao stari znanci.

Juraj Marković svršio je dosta pred Jablancem i menom pravničke nauke u Pragu. Krasno imanje, što mu ga otac namro, otudji ga suhoparnim aktom i sklonu, da se podao umnom gospodarenju. Oženio se prije kakovih osam godina s Pražkinjom, o kojoj neznaš, što bi joj više slavio, da li ljepotu, da li dražest, da li njezino plemenito osjećanje ili dragušan joj domaćinski mar. — Bijaše još uz nju majka joj g. Karlinska i sestra Lota — daleko od nje mladja. One bi ju vjerno u svem pomagale a i čitav obiteljski krug nekako poljepšale, nadopunile.

I danas bijaše mi Jablanac nekako čudnovato tajinstven i nemiran, kad me nagovorio, da idem š njim i sa Gljivarcem u Završje Markoviću u pohode.

Al nehtijuć ga ja izpitivati, obrečem mu, a on se na naglom udalji.

Što mu je? pomislim kad je otišao. Nevidjeh još Vladislava takova. Smišljah svakojako, mal da me nije i glava zaboljela — nu nemogah se ničemu dosjetiti. A čemu si toliko glavu tareš? zaviknem napokon sam sebi; čekaj do sutra!

III.

Bijaše drugoga dana o podne, kad stadoše pred mojim stanom kola. Pozdravim srdačno prijatelje i sjednem k njim. Gljivarec bijaše pun rieči i šala kao uviek, — a Jablanac kao da se nekud zamislio. Hitri vranci ponesu nas za čas iz grada a pred nami se s prvog vrška otvori vidik na divni taj hrvatski kraj. List već pomalo padao s dublja, na dugom nizu livada zelen požutjela a medju njom u vjetricu zadnje titralo cvieće. Na desno digle se straga kršne gore, a na lievo spuštala se visočina, po kojoj vranci s nami letili. Na njivah zagledasmo marljive orače a už nje na jata viernih im vrana — i po koju veselu ševu. Sav taj toli jednostavni, ali toli mili kraj, silno se dojmio moje duše te uzklikoh:

„Ah čije bi srdce moglo tako ledno i tako biedno biti, da ovaj kraj, što ga mi domovinom zovemo, ne obljubi?“

„Pa ti još pitaš“ progovori Gljivarec gorko, „ne ima li dosta primjera?“

„A vjeruješ li brate,“ uzmem ja, „da svi oni ljudi, koji su iz ove zemlje krv i mlieko sisali a tada ju

zaniekali, vjeruješ li, da su to učinili na glas srdca svoga? Oni, koji ga još imadu, jednog će se dana, prije ili kašnje gorko kajati; oni, kojim je već izumrlo, izumriet će biednije od divlje zvjeradi: a sudba će nad jednimi i nad drugimi izreći pravednu odsudu, pa će često i nevini potomci plaćati griehe svojih otaca."

„Ako pravednosti ima, bit će tako" doda Jablanac ozbiljno.

„Al manimo se braćo, sjetnih misli," poče opet Gljivarec, „ta danas nam valja dobre volje biti, idemo bo u najsretniji, najblaženiji krug bračnoga života, što ga ja poznajem."

„Jure je bome sretan" reče doktor, „al je i našao ženu, kakvu čista, nepokvarena, slavska mati odgojiti može." Na to duboko uzdahnu.

Ja ga sa strane pogledah i lanuh sasma tiho:

„A zar neima uz Vlastu i Lota."

Mirno mi on odvrati: „Jest i Lota je za stalno djevojka uzorna, al Vlasti nije ravna."

„Kako ti to misliš?" zapitamo ga u isti čas ja i Gljivarec.

„Kako? — Nije tako stalna, tako odvažna, — tako dostojno ljubezna. Ima doduše u nje svega, česa i u sestre joj, al svega manje; Vlasta je neobična žena."

„Al to je naravno," uze Gljivarec govoriti, „Vlasta imade muža, i to plemenita, umna, koj je u njoj sve oplemenio, ukrasio i usavršio; nebi li i Loti šta takova trebalo? Bili nju sestri podredjivali, kad

bi imala čvrsto zaklonište o ruci značajna i ljubeća muža?" — I pogleda on oštro Vladislava, — al ovaj kao da se želi izvinuti odgovoru, uzkliknu očito razveseljen: „Oj da si nam zdravo milo Završje!"

I svi glednusmo u isti čas na desno i opazismo pod briežuljkom seoce kao raztreseno stado, a nad njim biel gradić poput brižna pastira.

U razgovoru prošlo nam vrieme tako brzo, da ni ne opazismo, kako smo se približili tomu malomu raju, što ga okrasila i oživila liepa ženska duša.

Spustismo se niz brdice, vinusmo kroz ravan na desno, medju koljebicami uz brdo i za tinji čas evo nas pred dvorskimi vratmi. — Na prozoru pokaza se glava, vrisnu i — odleti. Kad uljezosmo na dvor, bilo mi tako, kao još nikad medju timi dobrimi ljudmi.

IV.

Završki dvorac sagradjen je na dosta visoku briežuljku; možeš š njega sav bliži kraj pregledati. S prozori prema iztoku, zasiže zapadnom stranom u velik zelen dvor a za njim se reda krasan vrt i voćnjak, što ga ukusna i snažna ruka Markovićeva pretvorila u pravi perivoj. Za perivojem istom razprostire se gospodarski dio.

Dvorac sam prizemna je, visoka sgrada, a sried pročelja dižu se četiri kamenita stupa do krova te zaokružuju krasan, zelenilom obrašten, podstriešak (veranda), pred kojim se spušta malen al čaroban, bielimi letvicami ogradjen, cvietnjak. Do podstrieška

pako nižu se sa svake strane cvietnjaka u polukrugu široke kamenite stube.

Zalazilo bi se u dvorac obično na glavnom ulazu sa zapadne strane. Dvorištu na lievo i na desno redale se liepo sagradjene gospodarske sgrade.

Nebijasmo još ni s kola sašli i već izleti pred nas sva gostoljubiva kuća, samo glava joj uzmanjkala, a jedno se novo nam nepoznato lice pridružilo. Vlasta i Lota pohrliše do nas, a nepoznati gost zaostao s gospodjom Karlinskom i njezinom unučadi, sedmogodišnjim Draganom i petgodišnjom Olgicom, pred ulazom.

O toj dvojici milih malih valja mi unapred nešto vrlo čudnovata spomenuti.

Bivši još Juraj u Pragu, znao bi se on u svojoj ljubavnoj vatri obratiti i pjevačici vili te mu za čudo versi vazda bili jambi. Pa kad se on s Vlastom oženio i djetce zapomogao, na čudnu dodje misao i nazva Dragana na uspomenu onih pjesničkih dana „Jambusom“ a Olgicu „Romancom“. A nisu mu djetce u kući ni drugče zvali, pa se i Vlasta tomu tako priučila, da bi gost stranac, prvi put u toj kući, morao pomisliti, Bože moj, čudnih li ljudi, kako su si djetcu okrstili!

Nu što je njim do koga stalo, kad su tako živili s jedne strane u uspomeni najljepših časova svoje mladosti, a s druge strane u najsukladnijem vezu života!

Bijaše Juraj valjan i brižan gospodar, ljubezan suprug i otac, a Vlasta najbolja žena i majka. Mo-

glo joj biti kakovih 26—27 godina, dakle ono doba, kad su žene najljepše. Minula ju mlada lahkoumnost i nespretnost, njezina bistra, smedjokosa glavica toga već mnogo proučila, dosta ona izkusila i i obuzelo ju neko dostojanstvo. Pa kad god sam motrio miljušnu i spretnu kretnju te gospoje, dražest, kojom je sve očarala, onaj mar i neumornost, da svakoga zadovolji, vazda sam morao povjerovati, da ima sveza ljudi s dobrimi božjimi geniji.

Ali čemu sam se još najviše divio, to je bila pravilna, čista hrvaština, kojom je mila ta žena govorila. Ona, Češkinja, tako ju je za kratko vrieme svog boravka u Hrvatskoj naučila, da bi ju Hrvaticom bio držao. Bila je to dakako Jurjeva zasluga al Vlastina prednost! Pa kad sam ju slušao, kako je na one rumene usne liepo žuborila, nisam pomislio na one strane ljude, koji po pol vieka kod nas u Hrvatskoj sprovedu, pa ni pet rieči hrvatski ne nauče, već pomislih na domaće rodjene sinove i kćeri, kojim je domaća rieč deveta briga. Bože moj, kud bi mi već bili, da imamo takovih majka, kao što je Vlasta!

I Lota je dobro hrvatski govorila; jedina g. Karlinska nije se sasma priučila hrvaštini.

Al kud zakrenuh!

„Da ste nam zdravo, mili gosti,“ pozdravi nas mila domaćica i pruži nam svoju malu ručicu a licem joj proleti sjaj blažena zadovoljstva.

Rukovasmo se srdačno i vele pristojno. Bila bo je Vlasta jedna od onih riedkih simpatičnih žena,

prema kojim se, ma da si im kakav znanac, ipak ne možeš otresti stanovita kavalirstva. A nije me iznenadilo takovo ponašanje medju nami znanci. — Druga bi se možda na njezinom mjestu zabunila bila, al ona svojom sjegurnošću i naravnom dražesti zaštićena, obrati se Loti, koja se baš s Gljivarcem u razgovor uplela te joj reče: „Lotice, ded' Jurja pogledj!“

Lota bijaše djevojka od kakovih 18 godina, ovisoka, plavetne kose, lica skroz Vlastina, samo nešto punijega. Dragota joj i srdačnost, vragulja-sta živahnost a ipak umjerenost, — moglo te sve to zanieti.

A kako je bila ljepušna ta zlatoglavka u svom bielom, jednostavnom odielu s plavim pásom i plavom vrpcom oko sniežana vrata, kad se skakajućim korakom upravi u vrt po Jurja!

Ona izčeznu medju cviećem, — a mi krenusmo s Vlastom prema nepoznatomu gostu, koji je s Karlinskom pod stubami stajao.

„Imamo mila, nova gosta,“ poče Vlasta, „prekjučer nas sve iznenadio svojim došašćem, pa nam još koj dan neće pobjeći. — I vi ćete ga, gospodo, obljubiti, čestita je duša.“

U to prispjesmo do njih te se Karlinskoj, ženi od kakovih 50 godina i novomu gostu naklonismo.

„G. Ivan Bjelančić vlastelin, — g. g.“ — tu nas Vlasta predstavljajuć po imence nazva i potreptav lagano Bjelančića po ramenu, doda ljubko i ujedno galantno: „Moj davni, mili prijatelj iz otčinskog

mi kraja.“ Uz to se malo zacrveni te ga pogleda, što će on na to. Ostao on medjutim miran, samo mu crno, sjajno oko zasja i tad vrlo uljudnim glasom prozbori: „Vrlo mi je drago“.

I uputimo se gore. Jablanac i Bjelančić s Vlastom, Gljivarec s Karlinskom, — a ja trgnem k sebi malu „Romancu“, djetešce dostojno majčice svoje. Dragan odletio već prije s Lotom.

Sad istom, kad smo uz stube išli, stanem motriti Bjelančića. Nije već bio najmladjih godina, trideset i petu već je za stalno prevalio — a vidio si mu i gdje koju siedu nit na glavi. Lica bijaše dugoljasta, izvanredne bljedine, inteligentna. Nosio punu, liepo rezanu, crnu bradu i velike brkove a na visokom mu čelu, nad onim svodom dvih vatrenih zviezda, — dvie se brazde nabirale. — Bijaše Bjelančić čovjek od oka, naravan, ne usiljen — al po svem sudeć, odmarao se tek od kakove težke biede.

Vlasta ga je očito odlikovala, jer je š njim uručice išla. Pa kako je bio dostojan taj Bjelančić s Vlastom o ruci! Kao da stupa kralj s kraljicom! A Vlasta istom, ta krasna duša, koja valjda ni mislila nije, kakove bi se mogle už nju radjati strasti! Tako se meni bar činilo; jesam li po sebi sudio? I to moguće. —

Toliko mogah za prvi časak na Bjelančiću opaziti i te mi misli glavom prošle, — kad nas već gdja. Markovićka u sobu uvede a za nami u brzu

koraku dohrli naš Jure. Kako nas on veseljak primi, možete si istom misliti.

Čitava kuća zamni našim dolazkòm a da je na Jurjevu bilo, neznam, što nam nebi bio na slavu učinio. Bijaše on čovjek poštenjaković, — a što je još veća riedkost, kao hrvatski vlastelin pravi, požrtvovni domoljub i prijatelj biednoga našega puka. Znadjaše on dobro, gdje nam valja pomoći, da se otresemo lakomog tudjinstva, pa je za prosvjetu i za napredak pučanstva svoje okolice svake godine velike žrtve prinašao.

„Nam valja tražiti spas samo u svjestnosti našega naroda,“ znao bi on govoriti, „valja nam u njem oplemeniti prirodjenu mu iskru poštenja i uztrajnosti do žarkoga plamena, kojim će tad obuhvaćati sve što je njegovo a s prezirom odbiti od sebe one ljude, koji mu nudjaju za zlatnu slobodu zlatne kule. Samosvjest nepokvarena naroda najbolji je štit proti svakoj štetnoj i zlobnoj struji.“

„Hej Jure,“ oglasi se na jednom Tiburcio, „čuli smo, da će do skora od tebe u Viencu poveći epos izaći.“ Time je on kanio Jurja malo bocnuti.

„Dakako kramare,“ odvrati Jure sasma lakonički, „ta zar neimam junaka „Jambusa“ i malu lirsku pjesmicu „Romancu?“

I sve družtvo udari u smieh bez kraja i konca; mali „Jambus“ gizdavo se po sobi prošeće, svjestan si svoje važnosti, — a Vlasta se prstom zagrozi Jurju.

Začela iza toga medju nami ugodna zabava, a na jednom ponudi mi Lota, da idem š njom ogledat njezine ruže, što ih ona sama ovoga ljeta oplemenila. Baš su cvale. — Pristanem rado na ponudu i do skora se udaljimo iz sobe te izčeznemo na vijugastih putevih završkog perivoja.

V.

Tlo završkog perivoja vrlo je valovito. Posred njega na malenu vršku ima nekolicina visoka dublja. Tu pod sjenatimi granami slavenskih lipa i pajasena nižu se u okrug onizke biele klupčice s liepim zavinutim naslonom — a pred svakom malen okrugao stolić. Sa sjevera ima dražestan, vječnim zelenilom zaodjet jelik a s jugoiztoka diže se drugi vršak s okruglom sjenicom, obraštenom vinovom lozom. Taj briežuljak obrašten je na podnožju viencem od najljepših ruža.

S Lotom pod rukom stupah prema njemu sav zamišljen u njezino milo pripoviedanje.

„Evo nas,“ reče ona, „kad se već približismo njezinim miljenikom, nisu li moje ruže krasne?“ — I kazala je to nekim ponosom.

„Ljepše ne mogu ni biti,“ odvratim ja, „u ostalom, bi li takova krasna ručica, kao što je vaša, i mogla što ne liepa i ne dobra učiniti?“

„I vi ste laskavac?“ kliknu ona ponešto nezadovoljna. „Mi smo žene doista vrlo nesretni stvorovi, istina tako riedko do nas dopire, kao i do

krunjenih glava. Al jao tada njim i nam, kad ju čujemo. Obično je prekasno.“

„A sad li je prekasno, kad istinu govorim?“ zapitam ju naglo.

Kao da se ljuti trgnu se nekoliko koraka od mene, okrenu se na stranu, — nu opazih, kako je smieh jedva susdržala.

Pristupim tik do nje te joj se sa strane u lišce nagledneni pitajuć: „Zar se ljutite Lotice?“

Ona se srdačno nasmije, zabrani mi porabu tako „ne umjestnih“ komplimenta i pruži mi tu prepornu ručicu za znak, da je mir skljopljen. Na to pristupi k obližnjem busu i trgnu ko krv crvenu, tek u pupolju ružu, pa ju tad zataknu na moj crni kaput veleć: „To će Vam vrlo liepo pristojati, a ja to u gospode rada gledam.“

„Lotice,“ rečem ja, „danas ću Vam za volju biti aristokrat.“ I smijuć se dademo si ruke i podjemo pod lipe na one tako prijazne i ugodne klupčice.

Ušutismo.

„Bože moj,“ zače ona iza dulje stanke, „znate li, što je našemu doktoru? Od nedavna tako je pobliedio.“

„Dakle Vi mislite, da je bolestan?“ zapitam ju ja.

„A vi ne?“

„O da, da, i ja opažam, — al badava mi sve smišljanje. Kad je bio doktor zadnji put ovdje?“

Lota pocrveni — a tad reče: „A zašto to pitate?„

„Zašto? Hm, čovjek bi mogao i uslied toga štogod zaključiti.“

„Vi valjda ne ćete misliti,“ — nastavi ona zabunjeno —

„Ništa zla,“ upadnem ja, „al možda nešto skroz naravna.“

„A to bi bilo?“

„Da je doktor zaljubljen!“

„A u koga, što mislite?“

„E valjda bi se tko našao u završkom dvorcu, n. pr. gospodična Lota.“

Štogod se sjećam života, nevidjeh takova izraza u ničijem milom lišcu, košto evo na te moje rieči sada u Lotinom. Kao da si ranio plahu srnu, a ona u boli nezna, da li bi zakukala il od radosti poskočila, što je i tako izbjegla smrtnomu tanetu. Za čas se smiri i tugaljivim me pogledom gledeć, veljaše:

„Varate se, Jablanac ljubi Vlastu.“

„Jel moguće,“ zaviknem ja snebiven i u isti mah mi se poče sve jasniti, — „pa ja na to niesam ni pomislio!“ —

„A zašto nebi bilo moguće?“ reče ona. „Vlasta već jest tako sretna ili nesretna, kako hoćete, da i tamo očara, gdje nebi ni smjela.“

Dodjosmo do klupa i spustimo se na prvu.

„Al što ćemo sada? To bome od moga doktora nije liepo, što se u Vlastu zaljubio. Bome i ja i Gljivarec Vlastu cienimo, al —“

„O šutite mi samo o tom vašem Gljivarcu,“ doda Lota rukom mašuć, „ni š njim nije sasma na čistu.“

„Što velite? Gljivarec da bi? — A —, onaj šumski kos? — ne, ne, nije moguće, nemogu vjerovati. — A odkuda Vi to sve znate?“

„Hm, tko ima oči a nije sliep, tko ima uši a nije gluh pa je u kući, taj valjda mora i viditi i čuti.“

„Al Tiburcio! Hm, hm, ta on se bar nije promienio!“

„Dakako, da nije, on i nije zaljubljen, nu što se sve ne može dogoditi?“ —

„A Vlasta?“

„Ne dvojite o njoj.“

„Hvala vam. Nu to su vrlo težki oblaci nad krasnim ovim Završjem i nad njegovimi stanari. Valja ih ugnuti; samo kako? Hoćete li mi pomoći?“

„Oj drage volje, al me ne nazovite denunciantkom i zavidnicom.“

„Nesudite tako zlo o meni. Nu sad nam valja raditi; prije svega šutite o svem, ja ću da stvar izvidim.“

„Dobro,“ reče ona i uzdahnu. U isti čas opazismo ostalo družtvo kako nam se bliža. Jablanac išao s Vlastom i nešto joj govorio. Za njima stupaše Karlinska s Bjelančićem i Juraj s Tiburcijem.

„A evo izbjeglica,“ viknu gospodja Karlinska i Vlasta u jedan glas, „tražimo ih po svuda, a oni si ovdje tajne šapću.“

„Bome pogodiste, milostiva,“ odgovorim ja nekako veselo.

„Al ljudi, kojih se najviše tiče, valjda toga ni neslute,“ primieti Lota.

„A gle, gle ti našega Milutina,“ nasmiju se Jablanac i Gljivarec; „čuvaj srdce!“

„Jel tako kao i vi?“ dodam ja i zaškiljim do njih.

Na to umuknuše i krenemo natrag u dvorac. Počelo se već mračiti.

VI.

U sobah nastajala ona sjegurno svakomu poznata, a riedko komu ne draga večernja tama. Ja pristupim k otvorenu prozoru, dočim se drugi kojekuda šale sbijajuć il šuteć ponamjeste. Na dalekom obzorju samo se još zlaćani rub vidjevao, a nad njim talasale se gomile malih oblačića. Ogradjen dvor kraj staja bijaše se napunio Jurjevim blagom, što se vraćalo s paše; iz seoca baš umirali zadnji zvuci pozdravljenja — a mene čudna snašla čuvstva uz taj toli jednostavni i svagdanji prizor. — Što mi je tako gorilo na duši? — Kud mi misli zabludile? Jesu li bile Lotine rieči toli znamenite, da su me tako snuždile i zabrinule? — Il nisu? — — Il možda ona sama s onim na smieh držanim izrazom više djeteta, nego odrasle djevojke? — Pa kako joj u liepoj kosi krasno doličila ona rumena ruža! —

A Vlasta, ta kraljica reda i dostojnosti? Kako joj je veliko, sivo oko sjajilo, kako se smiešilo! A nije ni mogla nikad ljepša biti, nego u onom modrom odielu! — A Juraj? Sumnja li on, što se oko njega zbiva? Pa da 'i sumnja, ima li se česa bojati? — Nezna li Vlasta najčastnije, najbolje, najpametnije puteve odabirati? — A ona se nikad nezaboravlja!

Nešto me smete u tom razmišljanju. Jambus i Romanca dotrčali su od nekuda i unišli. —

U isti čas začuh iz treće sobe akorde na glasoviru, koje kao da sam već čuo. Nemogoh se dosjetiti.

I sad istom osjetih, da je prilično hladno. Zatvorim prozor i udaljim se.

Kad sam trećom sobom prolazio, vidjeh Bjelančića kod glasovira. Rad tame nemogah mu ni držanja ni izraza razpoznati. —

„A gdje si ti?“ zapita me Jure.

„Glava me boli, pa sam se hladio.“ Prodjem desnom preko čela.

„Loto,“ viknu opet Jure, „nebi li nam svietiljku donesla?“

Lota poskoči s podstrieška, gdje se s Jablancem i Gljivarcem, po smiehu sudeć, dobro zabavljala. Vrata bijahu na po otvorena.

„Ako misliš,“ reče ona, „doniet ću, al su mi već gosti jednom odbili, — a i onako ćemo odmah na večeru.

Bjelančić igraše sveudilj, kao da ništa ni čuo nije, što se u sobi govorilo. A nije treba, da se mnogo u ljude razumiješ, pa ćeš kazati: „ovaj je čovjek mnogo proživio.“ On dovrši a ja pristupim k njemu, te ga zapitam: — „Čini mi se, kao da sam ovaj komad već od koga čuo, a neizmjerno mi se mili, od koga je?“

„To je Fescova fantazija „Le dernier soupir“ odvrati mi Bjelančić vrlo uljudno.

„Ah! — da, da. Čuo sam ju od Rusa Rubinsteina.“

„Od njega,“ uzkliknu Bjelančić, „zavidim vam!“

A njezin moto? — Počeh šaptati:

„Ah zašto jednom samo u životu jednom,
Onaj žarki trepet, koj ti suze vabi
I raskošnim te strahom k cilju vuče vriednom;
Oj zašto jednom zamre, zašto tak' oslabi,
Da kano mila svjetlost vječne zviezde jasne
Na oblačnom nebu svieta tog ugasne! —“

Obojica skoro oniemismo; bog bi ga znao, kakve nam misli letile dušom! —

„Oprostite gospodine,“ prekinem ja napokon šutnju, „g. Markovićka predstavila Vas nam kao svoga davnoga znanca; Vi ju dakle već duže vremena poznajete?“

„Ima već tomu kakovih 10 godina.“

„Ako ju tako dugo znate, to ju sjegurno tim više štujete.“

„Priznajem to bez oklievanja.“

„Vi ćete dakle za stalno sa mnom nastojati, da Vlasti, toj najvriednijoj od žena pomognemo. Njezina sreća, njezin mir, njezina budućnost — sve je to na kocki.“

„Što velite?“

Nisam vidio Bjelančićeva lica, al sam iz njegovih rieči razabrao sav mu izraz.

„Govorite za boga,“ nastavi on, „sve, sve ću učiniti, al recite brzo, što je?“

„Jablanac ju ljubi!“

„Hm!“ uzdahnu Bjelančić, „dakle se nisam u slutnji prevario, čim ga do nje vidjeh. — A ona?“

„Vi ju znate dobro, a znadete i što joj dužnost nalaže. Opazila je ona za stalno potajnu vatru. koja za njom teži, — a njezina dobra duša leprši medju najboljimi sredstvi, kojimi da u Jablancu ugasi toli pogibeljni plam.“

„Dobra Vlasto!“ kliknu Bjelančić, „hvalim Vam gospodine na iskrenosti. Budite uvjereni, da ću za sreću ove obitelji i tu pogibelj odvrnuti.“

„Te su mi rieči bile ne jasne, al su mi godile a nehtjeh Bjelančića smetati, koj se na glasovir naslonio i rukom preko čela prošo, kao da nešto smišlja.

U to se otvore vrata a unidje Vlasta sva razžarena, te pozva „svoje mile goste“ k večeri.

Obojica se prenemo i pružimo si ruke.

„Gospodine,“ šapnu mi Bjelančić, „što prije nebi bio učinio, sad ću pokušati; čut ćete.“

I podjemo obojica domaćici u susret.

„Vi ćete biti moj kavalir,“ reče mi ona — a ja, pruživ joj ruku, odem š njom unapred.

„Što Vam je, milostiva, Jablanac danas govorio?“ upitam ju ja idué. „Jest doduše indiskretno od mene, kad Vas za to pitam, al je tako važno za sve nas, da se neplašim, te Vas liepo molim. Oprostite!“

Ona me začudjeno pogleda i reče: „Ja Vas bome ne razumijem,“ i metnuv desnu ručicu na čelo, kao da smišlja, nastavi: — „Što smo sve ono govorili? O mjestnih i dnevnih novostih, o nekoj novoj knjizi, o životu u Vašem gradu, o ženah —“

„O ženah,“ upadnem ja, „što? Molim liepo,“ i sklopiv ruke zapljeskam joj pred licem, kao da ju molim, a uz to dodadem: „Al da mi se moja mila domaćica ne ljuti!“

Ona se dražestno nasmije i zače dalje govoriti.

„Pripoviedao mi on, što sve zahtieva od žene. Oh! da ste samo čuli toga filozofa govoriti! — Oj kako će druge kajde zapjevati, kad mu do zbilje dodje! — Ta mislite li Vi, gospodo, da mi žene ne imamo takodjer ideala, pa kad nas sudbina, dapače često i ljubav s mužem sjedini, da smo i mi našle sva svojstva, što smo ih u našem uzoru nazirale?“

„A vi ste mu to kazali?“

„Dakako.“

„A on?“

„On veljaše, da znade nekoga, koga bi obožavati mogao.“

Te su me rieči uzbunile , te pomislim, da je prieka nužda odvratiti od dobre te obitelji pogibelj silne strasti.

„A znate li, koga je mislio?“ zapitam Vlastu.

„Znam.“

„I ja.“

Gosti nas dalje u razgovoru zapriečili. Posjedasmo za stol. I bijasmo tako veseli, kao što se ni nadao nisam. S jedne strane mila, pametna domaćica, s druge Lota i naš veseli Jure — a nad sve Tiburcio znali su raztjerati i svaki oblačić sjete s naših lica. I doskora se orila vesela pjesma završkim dvorcem.

VII.

Markovićeva kuća bila jedna od onih, u kojih, ne samo da se nastanila materijalna, već i duševna i vrlina. Mila domaćica, liepa dobrotom srdca i svojim se umom izticala; pa kao što nebi propuštala posala svoga materinjeg i kućnog zvanja, isto tako nebi ona ni ono s oka smetnula, što srdce razveseljuje i dušu oplemenjuje. Kao da je bila u nje neka naravna težnja samo za onim, što je dobro i liepo. Bila je ona za to krasna žena, što nije nikad zaboravila ni svojih vrlina, ni svojih slabina, a koja je vazda nastojala izravnati ih. Juraj neizmjerno ju ljubio, pa mu je tako postala svaka njezina navada i njegovom. A jednu su osobito imali oboje osebinu, koje nisu nikad zaboravljali. Svaki gost, koj bi prvi put Završje posjetio zimi, morao bi pri-

poviedati zgodu ili iz svoga života ili koga od svojih znanaca; koji bi došao ljeti, morao bi se obvezati, da će do prve zime, poslati napisanu pripoviest. — A bile su tako ugodne te večeri u Markovićevoj kući! — Ako bi prispio koj rukopis, odmah bi Jure sazvao po nekoliko znanaca na „akademičko zasiedanje,“ kako se Gljivarec pošalio. Tad bi se svi sakupili u toploj sobici, sjeli po zakutcih i pomno slušali čitatelja — ili često čitateljku Vlastu.

Ta osebina završkog dvorca bijaše u svoj okolici poznata, pa bi se zimi češće dobar znanac uz dobra znanca unj navratio. Za takve pohode imao Jure knjigu i š njom izašao pred novaka, koj bi morao unesti u nju, kad i o čem je pripoviedao. A od tih pripoviedaka što ih je taj mili dvorac sa svojimi stanari slušao, — mnoga i mnoga je već našla put medju hrvatske čitatelje, a sjegurno im ugodila. — A to je Vlasta učinila!

I danas poslje večere izadje naš Jure sa svojom crvenom knjigom pred novoga svoga gosta, koj je već prije bio o svem ubaviešten — i na Vlastino se molenje odlučio pripoviedati. — Jer tko bi njoj i što odbio?

„Mi ćemo zajedno na kanapé sjesti,“ ponudim Loti.

„Na mekoslon,“ izpravi me Gljivarec.

„Tu uz nas na fotelj će Vlasta,“ stane Lota redati.

„Oprostite,“ upade opet Gljivarec, „na pernati naslonjač.“

Nasmijasmo se i za časak posjedasmo.

Sam Bjelančić sjede za ukusni stolić i naslonivši se čelom o ljevicu, kao da sabire sve uspomene iz nečije prošlosti, progovori na jednom :

„Pripoviedat ću vam, što još niesam nikomu pripoviedao, kako je moguće, da bude čovjek na temelju svoje nesreće ipak sretan!“

On opet umuknu, a mi svi tim čudnovatim naslovom još više upozoreni čekasmo.

Jablanac sjedjaše, kao da se okamenio, Vlasta pozorno uprla svoje očice u pripoviedaoca, a Lota taknuv se slučajno moje ruke, reče: „Ala ste vruć.“ Ja zadržah tu hladnu ručicu, da ju stopim, a Bjelančić zače dosta tihim glasom govoriti.

VIII.

„Ima tomu kakovih desetak godina, što sam bio prispio u Prag na sveučilište. Htjelo mi se svakako zadnju godinu djakovanja, one krasne, nepovratne dobe, sprovesti u hvaljenoj priestolnici Česke zemlje.

Politički život austrijskih naroda bio se svratio na bolje puteve, pa su i Česi i Hrvati, stenjuć dosta dugo pod pritiskom absolutistične vladavine, počeli na novo odisati i u duhu se bratiti kao braća jedne sveslavenske majke. Taj naravni posliedak našega poriekla, naše historije, naših prava, našega jezika — okrstila je vazda svemu slavenskomu neprijateljska štampa i diplomacija „Panslavizmom“. A pod tim imenom razumievalo se ono silno strašilo, koje bi rado u prevratu svu Evropu preustro-

jiti i poslavjaniti. — Mi Slaveni, mi siromasi, vazda tudje nakovalo, bili smo buntovnici, barbari, divljaci, — al težnje onoga silnoga germanstva, koje, ne samo da je proždrlo slavenski sjever, već je i na jug do jadranskoga mora nakanilo, — te težnje bile su „veliki kulturni“ zadatak te ne samo, da smo ih morali mukom pratiti, već smo ih dapače i sami donekle podupirali. I to je bilo slavensko strašilo.“

Bjelančić presta za čas, — a tad nastavi.

„Oprostite, što se skoro udaljih od onoga, o čem ću, da vam poviedam Al roj raznih misli zanio me i u te odnošaje, pa ih nisam mogao premučati.

Kako rekoh kretalo se na bolje, kad sam ja prispio u Prag. Nas Hrvata bijaše za ono doba dosta gore na naucih, kamo više od sada!

Krasne jesenske večeri prispjeh u „Zlatni Prag“, kako ga od svih Slavena jedini mi Hrvati nazvasmo. Mjesec bijaše već izašao — a zviezde obasuše nebo, kad stadosmo na kolodvoru izpod Žižkova brda. Bijaše mi za čas nekako čudno samu samcatu medj tudjim svietom, daleko od drage domovine i od mojih mili. Nu bilo to za čas , osokolih se brzo i nastanih kod „zlatnoga angjela“, ne daleko od „Prašne brane“, jednoga od onih starovjekih tornjeva, kojih nigdje na svietu u tolikom broju, u takovoj slici i takove prošlosti naći nemožeš, kao što u priestolnici Českoj.

Kad sam drugoga jutra otvorio oči, bijaše već kasno, al s moga prozora nevidjeh drugo, no silnu

maglu — a u njoj tornjeve Teýnske crkve, one iste, u kojoj su nekoč Husiti slušali rieč svoga vodje i svetili svoje oružje.

Kad sam izašao, čudno mi glasio taj českí jezik — a ipak me u duši veselilo, što se izmakoh vječnoj njemštini i tudjoj i domaćoj. Prag je českí grad, ma to Niemci uviek poricali. Osim stanovite klase ljudi, koji trguju i onih, što ih je birokratička samovolja ovamo posadila, — neima tu Niemca. Renegata bilo je vazda, — al na hvalu budi češkomu narodu rečeno, najbolji njegovi sinovi i kćeri, najmnoćniji muževi visoka roda nisu mu se iznevjerili; alem narodnosti potekao kod njih od samovosvjesti.

I udarih kroz „Přikope“ Ferdinandovom ulicom na Vltavsko nabriežje. Kao da se iz onih plavetnih valova podigao veličanstveni „Hradčin“ sa svojimi palačami i katedralnom crkvom sv. Vida! Kad sam taj vidik opazio i kašnje s Hradčina ogledao preda mnom puklo more onih crnih tornjeva i palača, onaj dražestni rub gora, što se na sve strane nižu, a medj njima onu toli poetičnu Vltavu s mostovi, tad sam tek pojmio, zašto se s Pragom samo Napulj i Carigrad o položaj takmiti mogu — i zašto ga mi Hrvati nazvasmo „zlatnim.“

Prva kuća na uglu Ferdinandove ulice i nabriežja, što se južnom stranom usuprot českomu kazalištu, a zapadnom prema „maloj strani“ diže — ta kuća primi mene za stanara, a trećega kata

zadnji prozor s izgledom na rieku i njezine zelene otoke bio moj!

A nije mi druge zabave ni trebalo, nego da samo na prozor stanem i gledam vrevu silne svjetine, što se na nabriežnom šetalištu turala, ili da slušam šum Vltave, ili da motrim u zadnjih tracih sunca plamteći Hradčin — ili u zviezdovitoj noći sjene onih prastarih spomenika, koji su, živi svjedoci davnih i burnih vremena, i k nam donesli siedu glavu, da nam zajamče istinitost mrtvoga slova. Pa je li i treba više ljudskoj duši? — Sam samcat s timi starinami nisi ostavljen, imaš dovoljna družtva.

Pa kao što se u obće u Pragu težko spoznati s kojom kućom, nisam baš ni tražio takova družtva. Ono nekoliko poznatijih Hrvata meni zadovoljavaše; drugo prosto vrieme sprovedoh u divnoj okolici, svakim korakom stupajuć na povjestno mjesto.

Tako prodje zima uz sve samotovanje toli ugodno, toli blaženo, toli spokojno! Tad jednoga dana, bijaše pod konac travnja, bane mi u sobu dobričina moj gospodar Čermak, umirovljeni viši činovnik te mi ponudi, da š njim krenem k nekomu znancu, koj se baš bio preselio u jedan onih mnogobrojnih ljetnika, što se Pragu na sjeverozapadu, izmedju krasne „Stromovke“, pražkoga Maksimira i današnjega Buštjegradskoga kolodvora, — a tik uz zamak cara Ferdinanda nižu. Okrstiše taj Tuskulum Ouřincem.

Bijaše vrieme ko sried ljeta. Privolim uz Čermaka i za čas stupasmo Franjevim nabriežjem, tad krenusmo na onaj 500 ljetni Karlov most, koj spaja Vltavom razdieljen Prag. Pa koja te čuvstva tu ne obuzmu, na mjestu, na kojem je nekoč „Jan z Nepomuka“ zadnji čas života sproveo, na kojem su Hus i Žižka i toliki slavni junaci hodali, kojim je prohujio niz najkrvavijih ratova, na kojem se toliko put odlučila sudbina narodâ!

Iz malostranskoga Namjestja udarismo uz ono nekoliko sto stuba na sam Hradčin, taj pražki Kapitol. Nauživ se rajskoga izgleda, prodjemo krōz sam kraljevski grad na „Marijin šanac“, pa se kroz „pjeskovita vrata“ spustimo milim, baš prolistalim drvoredom prema ljetnoj naselbini uglednijih Pražana.

—„Prijatelj moj Malý, komu u pohode idemo,“ započe na jednom g. Čermak, „čovjek vam je osobitih vrlina. On je proputovao sve skoro slavenske krajeve, pa i Vi, gospodine, možete š njim hrvatski govoriti, jer je on sam književnik, i trudio se, da se upozna i slavenskimi nariečji i njihovom knjigom. Sa svimi Vašimi starijimi književnici bio on dobro poznat, — a nemože nikad zaboraviti onoga dočeka, štono su mu ga Vaši rodoljubi ne dugo pred „Slavjanskim sjezdom“ u Zagrebu pripravili. . . Kad sam mu zadnji put pripoviedao, da imadem Hrvata za stanara, on me umah umolio, da Vas njemu privedem.“

Ja se naklonim g. Čermaku a tad progovorim: „To je ne samo za mene, već i za moj narod vrlo

laskavo, što ste mi Vi, gospodine, baš sada kazali, a ja ću svimi silami uznastojati, da uzdržim simpatiju g. Maloga za nas Hrvate. Nam Slavenom i ne treba drugo, do medjusobne moralne podpore.“

U takovu i sličnu razgovoru dodjemo do Tuskula g. Maloga. Za nami kao da su bezdna progdrla sivo stienje pražkih palača i tornjeva: tako ih belvederska visočina sakrila. Jedva da vidjesmo vršak sv. Vida na Hradčinu.

Zasjelak g. Maloga na kat je visoka kućica od pet prozora, sagradjena posried krasna vrta u vrlo ukusnu slogu, poput onih taljanskih ljetnika. — U vrtu se već cvieće razpupilo bilo a bieli proljetni metulji stali po njem igrat svoje kolo.

Sluga nas najavi i za čas unidjemo.

IX.

G. Malý primi nas vrlo uljudno i očito bijaše razveseljen, kad nas opazio. Bijaše već davno prevalio petdesetu, al mu se niz ljetâ i dublje zabrazdio na visoku nabranu čelu i mal' ne skroz bieloj glavi. Bijaše častan i dostojan, prostodušan i ljubezan domaćin. Odkad mu prije nekoliko godina umrla supruga, vazda se odievao crninom, — a žalba i tuga izkrivile mu visok stas. Djetce nije imao, pa bi zimi il putovao južnimi stranami il u gradu stanovao; svakoga proljeća pako doselio bi se u svoj ljetnik i živio tamo svomu cvieću i radu.

Iza smrti supruge uze k sebi sestru — udovicu iza nekog višeg činovnika — s dvoje djetce, dviema

djevojčicama, koje tako obljubi, da je u njih upravo živio.

I govorasmo o koječem. Morao sam mu pripoviedati, kako kod nas u Hrvatskoj, što se je sve promienilo, odkad njega dolje nebi, pitao me ob ovom ili onom — a tad mi stao sam pripoviedati, i ja ga slušah, — i motrih i morah mu se diviti. Kada je spominjao svoj put po Hrvatskoj, što ga o ruci drage svoje žene proputovao, ob onom dočeku, kako ga naši prvaci primili i podvorili, — tad opazih u onih upalih, smedjih očijuh stari sjaj i vatru a lahko rumenilo razžari bliedo dugoljasto lice starčevo.

Na jednom zape mi oko o jednoj slici, što je ne daleko od mene na stieni visila. Bijaše to ovelik lovor-vienac, a na svakom listu po jedna glava. Samo jedan list bijaše prazan, — a unutar vienca dug i sitan napis.

G. Malý opazi, kud se zagledah. „Vas je ona slika obuzela?“ zapita me na to.

„Priznajem, vrlo mi se originalna vidi.“

„O ne samo originalna,“ prihvati on, „već i po nas Slavene važna. Predstavlja sve sudionike slavjanskoga sjezda, — a bilo ih 340.“

Pristupimo na to bliže k slici i vidjeh glave svih slavenskih prvaka liepo poredane. Palackoga na prvom mjestu kao predsjednika; uzanj prazan list a do njega kneza Lubomirskoga, drugoga podpredsjednika; a tad su se dalje redali; Bakunin, Štulc, Liebelt, Vuk i drugi.

„A zašto je ovaj drugi list prazan?" upitam Maloga.

„Prvi podpredsjednik slavjanskog sjezda, St. Vraz, nije ostavio iza sebe slike."

„Dakle Vraz manjka!"

„Dà, on preminu, a vi, premalo ga ocjeniv, zaboraviste nanj — a kasnom potomstvu neće se ni jedna crta prvoga pjesnika probudjene Ilirije, uzdignute Hrvatske, sačuvati! — Evo stoga praznoga mjesta."

Ova izjava g. Maloga boljela me, dosjetih se, da ima neka sličica Vrazova, al bez svake sličnosti; nu uvidih skoro, da moj vriedni domaćin pravo imade. Al čija je to napokon krivnja?

„Imate pravo, gospodine," stanem tad Malomu govoriti, „premalo smo mi Hrvati zabrinuti za takve ostanke naših vrstnijih muževa; slika njihovih malo il ništa, njihovi rukopisi il već u prašini gdjegod iztrunuše il izginuše, a njihovi listovi, — taj odsjev ljudske duše, — davno li po vjetru svieta razsijani izčeznuše! — A nije bo tako samo negda bivalo, ni danas nismo bolji. Oj kolika krivnja leži na onih, kolika nehajnost, koji bi imali i mogli predvoditi, prednjačiti, sokoliti! — — —

„Tješimo se mladi prijatelju," prihvati na to Malý, „počelo evo svitati, bit će bolje."

„Dà, bit će bolje," stanem oduševljeno nu gorko govoriti, „al dok se mi Slaveni ne budemo bolje poznavali, no nas drugi poznaju, dok ne budemo više stupali putem, na koj nas razni naši prijatelji

doveli: putem medjusobnih predsuda i mržnje; dok se ne budemo jedan nad drugim izticali, jedan drugomu otimali ime, jezik, domovinu i rodjene sinove, a kad budemo svi jednako požrtvovni i uvidili, da nam je spas, budućnost i mogućnost samo u slogi i ljubavi: tad će biti bolje. — Dajmo svakomu svoje a to poznajmo, pa se nebude dogadjalo, da bi Slaven kazao i pisao „o hrvatskom eposu Kačici“, — „o banu Kačiću, otcu Kraljevića Marka“, — „o Ljudevitu Gaju, uzkrisitelju *srbske* knjige u Hrvatskoj!“

U isti čas začujemo vani na hodniku glasan, srdačan smieh, koj se na vratih ponovi. Ova se na naglo otvore, a u sobu uleti smiešuća se djevojka vičuć: „Ujače! — ujače! —“ al ne dovrši, opazi mene i g. Čermaka, koji je kod glasovira medju notami nešto tražio.

Aj! kako vam se sirotica djevojka zabunila, opaziv ne očekivane goste! Oj, kako je bila liepa u toj zabuni!

„Laurice,“ prihvati napokon g. Malý, „što si se tako sladko smijala, — a sad toli prepala? — Podji de k meni; neboj se!“

„O ja se ni ne bojim,“ će ona na to i podje k njemu, te ga stane grliti i cjelivati, „al ovaj gospodin tu, — pokaza okom na mene — što će on misliti, kakva sam ja razuzdanka, što se tako glasno smijem? Ha?“

Na to pogleda milo sad ujaka — a sad mene.

Kako je mene taj ne očekivani odgovor Laurin smeo! U tinj časak zaboravih sav razgovor s Malým, zaboravih i Laurinu zabunu — a ćutih samo, kako mi strašno lica gore, kako mi silno srdce kuca — i kako uzalud hlepim za prikladnom riečju.

Spasi me sam Malý, koj je valjda umah opazio, kako me Laura silno uzbunila. I stane on govoriti.

„Ah, ovaj gospodin ne će tebi, mila moja golubice, ništa zamjeriti.“

Taj sjegurni odgovor starčev još me više smeo, jer mi sad kao stalno bilo, da mi se i kroz prsluk pozna, što u meni biva.

Na to, kao da nas upoznaje, reče: „Moja nećakinja Laura,“ — „g. Bjelančić.“ Oboje se naklonimo, — što smo rekli, neznam. — Mene je najviše smelo, što je Malý hrvatski govorio. — a i Laura! — Ta tko bi to očekivao?

I to je Malý opazio, pa mi smiešeći se reče: „Dà, da, vidim, da se čudite tomu, što Lauri hrvatski govorim; nu ona je već četiri godine obćila s Hrvati, što su u moju kuću dolazili i stranom kod mene boravili. — G. Vršković mnogo se trudio, — al odkad je otišao, Laurica kao da zaboravlja!“

Ona porumeni — a stari ju pomilova.

Bože moj, pomislim, kako su mnogi ljudi sretni, da imadu takve nećakinje! Oh kako bi u taj čas volio biti nekakovim nećakom ili ujakom, samo da bi i ja smio pogladiti onu pitomu glavicu,

što se toli milo utekla staroj, siedoj glavi! Ako nikad, to sam bio onaj čas bezobrazan, — al sjegurno i proti svojoj volji. Upiljih oči u tu djevojačku dušu — i bog si ga znao, što sam sve vidio, kako sam dugo gledao. Dobro, da je Laura Malomu duže vremena nešto osobito vesela potiho govorila — i da tako nisu opazili, kako sam ih ja motrio.

Bila je Laura djevojka od 17—18 godina, vita, ne odviš visoka stasa, smedjokosa, plavooka; krv i mlieko prelievalo se na njenom lišcu, kad se smijala, na lievom bi se vazda malena jamica pojavila, ona jamica, koju je pjesnik Heine toli dražestno u svojih listovih opisao.

Danas bijaše u crno odjevena s modrom vrpcom oko vrata i pasa — s krasnom ružom u dražestnih uvojcih.

Nesvrnuh još pogledom s krasna joj živahna oka i s miljušna joj kretanja, — a ona još vazda nešto šaputala s Malým, — a napokon se on, ozbiljni starac takodjer nasmija i obrativ se k meni reče:

„Oprostite; — pomislite samo, gospodine, što mi baš Laurica pripoviedala; a izvrstno, — izvrstno!“ — I opet se nasmija i od srdca poljubi milo diete. —

„G. Turnovský, Laurin učitelj na klaviru, dobričina starac, došao i danas, kao obično u svoje vrieme k vježbanju. Al nesreća je htjela, te je, ni ne opaziv, sa šeširom i vlasulju skinuo, — sve

vrieme bez nje sjedio — i bez nje otišao. Toga će liepo pozdraviti njegovi znanci, kad budu opazili čelavu glavu! — Morate si naravno još pomisliti, da uz Turnovskoga sjedi takova učenica, kao što je moja Laurica, takva vazda na smieh i šalu sklona dušica, pa će Vam sva komična situacija biti dosta jasna. — Ta znate, da je smieh u vrlo ozbiljnih časovih najbliži drug; kad nesmijete, tad Vam se hoće. Siromah Turnovský!“

Smijasmo se, a za čas ja rečem: „A zašto nije gospodična bar na odlazku Turnovskomu kazala —“

„— da je skinuo i zaboravio vlasulju?“ presieče me Laura, — „ta stari bi od jeda plako, — šta mislite tolika sramota! — Sutra će se smijati.“

U to unišla i Laurina majka, gdja. Dvoržakovica s malom Boženom, te nas vrlo ljubezno pozdravi. Ta čemu da opisujem, kako smo stali govoriti i zabavljat se. — Ja sam morao igrati na glasoviru i sam i s Laurom — pa nam je vrieme brzo prošlo.

Počastiše nas užinom i čašom melničkoga vina, jer se ja s početka nemogoh nikako priučiti Plzanjskom pivu.

Napokon dignem se s Čermakom na odlazak. Preporučimo se Malomu i Dvoržakovici, — a ja sam se Lauri morao dosta nespretno nakloniti, jer mi se baš sladko nasmijala. — I morasmo obećati, da ćemo naskoro opet doći.

Cielim putem od Maloga do našega stana, jedva izmienih nekoliko rieči s Čermakom. Na njegovo

pitanje, kako mi se Malý svidio? odvratih lakonički: „Dobro," — a po glavi mi se druge misli rojile, misli o nekoj maloj vještici, o vlasulji, o Turnovskom i o nespretnom jednom mladiću. —

X.

Neima na svietu ništa čudotvornijega i čudnovatijega od žene. Otvorena je knjiga — a ti listaj i čitaj, te se divi — a o jedno se slovo samo malo zadjeni, evo ti nerazrješive zagonetke. Tek ti sine, kano iz oblaka sunce, — a oblaci ga opet zastru; ne možeš se izčekati, da se vrati. Neima većih sprotnosti — al ni većih požrtvovnosti. Ona će te stišat, sblažit, márom svojim uznesti te, al to do tebe stoji. Svatko si je sam krojač sreće i budućnosti. —

I ja sam sve to dobro ćutio. Onaj maleni stvor, što ga tek jednom vidih, nije mi se dao ni iz glave ni iz srdca. A ipak, što smo govorili? — Kako smo dugo u družtvu bili? Al onaj smieh, onaj pogled, onaj prizor sa starcem — kako me sve to uznemirilo!

Mrtva slova, kojimi mi svaki dan divotna narav pripoviedala o silnih svjetskih zgodah, što su se na onom zemljištu, na kojem i ja stajah, zbile, — kojimi mi nedohitne tajne svojih zakona u posljedicah pokazivala te me tim očarala, — ah nije to moglo više mene zadovoljit. Žive htjedoh čuti rieči, žive — pa samo na jedan način, kako ih već čuh, samo na jednom mjestu, gdje već bijah, — samo od je-

dnoga stvora, od koga sam već čuo najneznatniju al najdivniju muziku!

Uslied posjeta kod maloga, ja zašutljivio. Ništa me nije veselilo, ništa me više zadovoljavalo, vazda mi nešto manjkalo. S Čermakom govorah malo, idjaše on Bog zna kud, — a ja dnevice izašav na šetnju, il bi se vazda našao na putu, što vodi kroz divne kraljevske vrtove hradčinske k Marijinu šancu a odanle u Ouřinec, — il u lipovu drvoredu, kojim ćeš kroz Belvedere u „Stromovku“ a od nje k istomu Ouřincu doći.

Nisam se osokolio, da prolazim kraj zasjelka Maloga, samo jednoga dana vraćah se kraj njega iz šetnje. Mrak se već stao hvatati — a ja sjeguran, da me nemože nitko opaziti, spustim se kraj glavna mu pročelja i zagledam znatiželjan u vrt. — Popostanem — i nisam dalje mogo. Iz gornje, poznate mi sobe, orila se vesela pjesma, zvonki glasić pratio netko na glasoviru. Al dodjoh koncu. Ni pet časova kašnje zamni pjesma, vidjeh nekoliko sjena, kako su se digle i popošle k vratam. Malo za tim začujem Laurin glas u vrtu i opazim nju s Boženom i nekim odebelim, malenim čovjekom. — Dosjetih se, bijaše to onaj nesretni Turnovský bez vlasulje.

Primakle se sve tri osobe izlazu, a ja se ukočih za obližnji stup. Čuh za tim dobro debeo glas Turnovskov, a razabrah rieči: „Ma úcta, ma úcta“ — i duboko se nakloniv odé.

Laura izčeznu skačući s Boženom u zidinah — i sve se smiri. . .

Ja pako poletim za Turnovskýjem i — stigoh, pogledah — i pretekoh ga. Od njega neima pogibelji, šapnem si sam; već njegova vlasulja i nos dovoljan su štit! — I bijah nekako osobito veseo uslied toga odkrića, ko drugi Kolumbo — u novoj Americi!

A zašto je sve to bilo? — — — — —

Drugoga dana, prvoga svibnja, bijaše, kao svake godine, sav Prag izletio u Stromovku. Tko je jedared vidio to proljetno slavlje, taj ga više ne zaboravlja. Čitava ona krasna, duga kotlina, što leži medju belvederskim nasipom i podbabskimi briežuljci, „Šarka“ zvana, a posried koje se vijuga plavetna Vltava, vrvi svietom, koj je izašao slavit uzkrs proljeća.

S ove strane rieke razprostire se ogromni perivoj Stromovka, a s one strane nižu se pojedini ljetnici i mjesta Bubenč, Rostok i mnoga druga — kao bieli labudovi.

Česka zemlja ne ima aristokratske porodice, koja nebi prvoga svibnja bar kojega to člana poslala u Stromovku. Sve se tu natječe, kako da ljepše proslavi taj toli poetički dan, kako da se ga naužije.

O ruci moga prijatelja Šroma i ja se turah silnom svjetinom, koja se baš bila slegla oko velike gostione. U hladu krošnatog stabalja svirala vojnička glasba Mamulove regimente hrvatsku poputnicu „Nosim zdravu mišicu“ — a na glavnoj

*

cesti medju drvoredom letila su kolesa za kolesi i na opredieljenom mjestu stala. Krasno li je to ročište na slavu Vesne! Sav krasni sviet sletio se ovamo — a ti gledaj, nasladjuj se i željkuj! Na jednom opazismo kola, koja su se sa zapadne strane od velikog vodometa uzbrdice bližala. Ja jih za stalno nebi bio ni opazio, niti im u susret popošao, da me nije moj znatiželjni Miloš odvukao. A poznavao je on skoro sve malo i veliko, pak mi je vrlo ugodno bilo, kad mi je redom predstavljao: ovo ti Schwarzenbergi, ono Waldsteini, ovo bankir Jeiteles, ono krasna principkinja Rohanka, ono Lobković s Černinom, Kolovrat, — Thun, ovo našega profesora R. dražestna gospodja — i tako je nastavljao bez kraja i konca, a ja sam pozorno slušao to novo evangjelje. — I sve sam ih vidio aristokrate po duhu i rodu, po novcu i umienju.

Moj kratkovidi Šrom baš se htio nagledputi u kola, što su kraj nas prolazila — i na nesreću padne mu cviker. U isti tren se ja naklonim. Bijaše Malý sa svojimi. Odzdraviše mi ljubezno — a ja kao okamenjen gledah za njima.

Šrom mrmrajući dignu cviker te me zapita, tko li je bio? Rekoh mu.

„Malý s Laurom!" uzkliknu Šrom, „a to je vriedno, da ih vidimo." I povuče me za sobom.

„Šrome, Šrome, nekako si mi odviš žestok i vatren postao; što je to? Zar ti se gospodična Laura svidila?"

Bilo je u mom pitanju nešto strašljiva i nesjegurna, a da je mene tko tako zapitao, neznam, što bi bio kazao. Al Šrom se nasmiehnu te lakonički odvrati: „Pogodit ćemo se.“

Uz kočije stajahu znanci te se s liepimi zabavljahu.

„Samo bliže, vi ponosna gospodo,“ klikoše nam Malý, Laura i Dvoržakovica, kad smo se približili.

Srdce mi je silno kucalo, kad sam pružio ruku Malomu, a kad sam Laurinu iza gdje. Dvoržakove htio poljubiti, povuče ju tako brzo natrag, da sam se vrlo uzbunio.

„Oprostite,“ reče, „ja sam velika protivnica toj navadi.“

„Al ja ne,“ odvratim već ponešto osokolen, „a osobito kod stanovitih osoba krasan je običaj.“

„A koje su te stanovite osobe?“

„Koje osobito cienimo —“

„A ja spadam k tim osobam?“ nasmije se baš sirenski moja liepa drugarica.

„A kad je tako, — evo,“ i pruži mi uprav zamamno i dostojanstveno malu ručicu.

Ja se je vele dostojno taknuh.

„O, o šta vi to radite?“ viknu nam Šrom, koj je dosad Malomu nešto živahno pripoviedao.

„G. Bjelančić podpisuje ugovor mira,“ odvrati šaljivo Laura.

„A moj podpis kao svjedoka?“

„Nije od potrebe, jer nismo diplomati.“

„U ostalom," dovršim ja bockajuć, „pogodit ćemo se, gospodine kolego."

Zbivalo sę sve to sried ceste, kod otvorene kočije; a koliko ih je uz nas stajalo u sličnoj zabavi!

Nagovorismo Maloga, da se perivojem sprodjemo. Pa što sve nismo govorili onim kratkim putem od velike gostione do carskoga ljetnika! Što sve nismo čuli i vidjeli, kako se nasmijali i našalili! Ta što sve nije kadra učiniti pametna i ljubezna djevojka od 18 ljetâ? Čista i nepokvarena njezina ćud, veselo i zadovoljno srdce, čedna duša, i pouzdanje kojim se svietu odaje, oj kako ti to sve godi, kako uznosi, kako ublažuje, ako te svjetska već taknula zloba! Bilo je tako meni, pa da nije nje bilo vesele, možda bi tugaljiv bio medj' tudjim, dalekim stupao svietom!

Sunce se nagnulo zapadu; stale se kočije odmicati, pa se i Malý na odlazak spremi.

„Dakle Vi ćete nas na skoro posjetiti?" zapita nas gdja. Dvoržakovica.

„Dodjite, dodjite," dodade Malý, „Laura rada pjeva i svira, a i onako je sama."

Obrečemo i srdačno se oprostimo.

Poslje što su otišli, nije me više ništa veselilo; glasbu prečuh, previdih po mnienju Šromovu mnogu krasoticu, a njemu samomu odgovarah malo il ništa. Samo tad kad me zapitao, da li ćemo na Belvedère ili na Ouřinec kući, odvratih: „Na Ouřinec!"

Kad smo kraj poznatog ljetnika prolazili, netko je u vrtu veselu pjesmu pjevao. Čuli smo ju obojica, — al je nit ne spomenusmo. Zar je neugodna bila?

Ima časova, kad su rieči nedostatne; tad govori šutnja i nevidivi neki sklad. Rieči bi povriedile svako osjećanje: šutnja ga diže.

Valjda je i nam tako bilo!

Drugoga dana bijasmo u Ouřincu kod Maloga Nismo se dogovarali; nadjosmo se — i nismo mogli ljepše sprovesti dana! — —

XI.

Čemu da Vam tajim, čemu da duljim ono, što već i sami znate? S početka nisam htio vjerovati ni vlastitom srdcu. Što je to? Kakav je to nemir? Zar je to silno kucanje ljubav? Taj strah, to čeznuće, to željkovanje — to li je ljubav? Taj nemir, koj te vazda s mjesta na mjesto tjera, ta viša harmonija, koja ti u dušu dune, koja te napuni plemenitimi osjećanji, da bi u isti čas sretan sav sviet ogrlio, na vječni ga život uzbudio — i sjetan smrt sebi i njemu poželio, — sve to su valovi ljubavnih strastî. Takva je dakle ta nevidiva sila, ta velevlast, kojoj nit je zaprieke, nit prostora, nit vremena!

Dolazio sam u kuću Maloga redje, no bi tko mislio. Htio sam udušiti u srdcu strast, — neznam ni sam zašto. Otimao sam se, al mi nije bilo moguće. Samo kad bi došao u miljeni ljetnik, kad bi obćio s Laurom, znao sam se smiriti, — al kao i

nigdje žar svoj prikriti. Neima predmeta, o kojem mi nebi bili govorili; ne plemenite misli, što ju mi nebi bili zamislili. Al ja sam sviet sudio po knjigah, po njihovih nespretnih i ukočenih formah, što su mi u glavi i u duši ostale. Tek sad, kad sam š njom stao obćiti, kad mi ona stala narav i njezine pojave, sviet i njegove krasote tumačiti onako, kako su u njezinoj krasnoj duši čisto i samostalno nikle, tad sam i svaki listak i svaki oblačić i svaki vapaj i svaku krasotu i svaku radost dvostruko cienio, dvostruko užio.

Nismo uz to ni najmanje romantične kule gradili. Ona je tako milovala cvieće, tako njažila jato bielih golubova, tako veselo i uzdano pjevala svoje pjesme, da razmazenoj pretjeranosti ni mjesta nije bilo. Mene je tuga i čeznuće samo tad moglo nadvladati, kad sam na samu bio; uz nju nisam mogao drugačiji biti, no sretan, radostan!

Kako mi je bila o dušu srasla, nisam imao očiju za njezine grieške, koje dakako nisu velike bile. Samo jednu sam joj vazda spočitavao. Našao sam ju često zamišljenu, nujnu, — a kad sam ju upitao za uzrok, nikad mi nebi odgovora dala, već se kako tako prisililа, da bude bezbrižna, vesela. To nepovjerenje me bolilo.

Bijaše i vrlo lahkoumna, nije se čuvala — pa je i često bolovala s nahlade, kašljucala. Ja sam dakako zabrinut bio, odbijao sam njezinu zamišljenost na račun djevojačkih hira, — možda i bolježljivosti, a vazdašnje mi bijaše evangjelje: „Umatajte se.“

G. Malý vazda bi se radovao tim mojim riečim, a ona bi ih nazivala „tiranskim ukazom“, a mene „tiranom“. Al na čast joj: uviek me poslušnula. Ta nisam li ja često njezinim upravo djetinjim hirom za volju sve učinio? — Lovio sam š njom leptire, kebre, sabirao bilje, na vrtu š njom plemenio ruže, — i trčao. Njoj za volju pjevao sam balade i romance uz glasovir, akoprem mi je grlo vrlo dvojbena glasa bilo: al je nju to veselilo. Njoj za volju morao sam dapače i moj ponos, dobrano slabu bradu odrezati, jer sam ju odviš sjećao na neki simbol.

Tako smo mjesec dana sproveli, — a ja sam vjekovao. Dolažah svaki dan. I sav njezin život sam znao, sve mi pripoviedala. I ob onom ju Vrškoviću izpitivah, što ga Malý za prvoga nam sastanka spomenu; reče mi, da je četiri godine kod njezina ujaka stanovao, da je učio prava, a sad da si uredjuje poslove u Hrvatskoj. Govoraše o njem vrlo milo, od njega je hrvatski naučila i mnogo toga, što sad znade. I naše ljepše napjeve naučio ju, a iz svega sam opazio, da joj nije svejedno, kako se o njem sudi. — Medjutim nisam dalje iztraživao tih duševnih tajnâ, što ih mlade djevojke toli rado sakrivaju. Nu dosta, — tako smo živili. Oj slavna li života!

Al rieč o ljubavi nikad se nije medju nami povela, ona kao da je nit nèpozna, — ja stranom se plaših spomenut ju, stranom čekah zgodnu priliku.

Tako nadošao i 24. lipnja. Nisam dva dana bio radi posala kod Maloga. U rano jutro toga dana

pako dobijem pisamce od Laure s ponudom, da poslje podneva podjem s većim družtvom u Chuchle, maleno kupalište ne daleko od Praga. Ja privolim i poručim umah, da ću doći.

U jedan sat bijah u Ouřincu, u pol tri polazio je parobrod. U družtvu nas bilo i znanih i meni do tad neznanih osoba, za koje se baš nisam odviše brinuo.

Posjedasmo na troja kola te se do Podskala, do pristaništa parobrodâ odvezosmo. Jedva uhvatismo mjesta na brodu. Zvono odbi i za čas nosila nas romantična Vltava na jug.

Divan li je to pogled tihoga, krasnoga dana na obližnji kraj! Na lievo ostavljaš Libušin Višegrad, koljevku Praga, od koje još preostaše samo dvie malene stiene na strmoj hridi; na desno Smichov s milim zelenim zabriežjem, — pred tobom ništa no stienje i valovlje, — a za tobom u dalekoj perspektivi kao u zelenu okviru Hradčin sa sv. Vidom i kraljevskom palačom! Široka, plavetna rieka pričini ti se kao prst kažiput, preko koga se prsten do prstena nanizao: jer tako izgledju mostovi, što spajaju „Malu stranu“ s „Novim“ i „Starim gradom“. A tek oni otoci posried rieke!

Dan bijaše krasan, ugodan, bez sparine. Sa „Biele gore“ razdragan vjetric ljuljaše zrakom. Kraj nas razliegao se veseo žamor i smieh naših suputnikâ; žensko se grlce svud odaje!

Ja sam baš nasuprot Lauri sjedio, al zaokupljen od raznih misli, nisam u prvi mah ni opazio,

koli je sjetna i tihana bila. — Na prvoj se tek postaji prenem, stanem se u duši sam koriti i sokoliti te opazim nju. Ona, vazda vesela, — danas je tako tužna, što je to? pomislim.

I sjednem do nje, primim ju za ruku, te ju sažalno upitam: „Zašto ste danas tako snuždeni, Lauro? Vi neobičajete glavice nujno spuštati, što Vam se danas dogodilo?“

„Nebojte se, prijatelju, nisu drugo, no moji hiri.“

„Al za boga, Vaši hiri, dopustite, da tako nazovem Vaše prednosti, nisu još nikad prošli u sentimentalnost i romanticizam.“

„A ako se danas moje žensko srdce ne može oteti toj bolesti?“ —

„Tad ga je nešto moralo do dna uzbuniti,“ dovršim ja, a u meni se počele radjati prerazlične slutnje.

Nasta za mene grozna stanka.

Za čas poče ona: „Vi znate, kako je moj ujak prijatelj slavenske književnosti i kako dapače i sam književnik. A iz mene on stvorio takovu Slavenku, da mi se druge knjige od slavenskih milile nisu.— Čudovište, — zar ne? — al tako jest!

„Pa onda?“

„Znate li Puškinova Onjegina?“

„Znadem.“

„I Tatjanu?“

„I nju, kako ne!“

„Njih me dakle dvoje uzneslo, dirnulo, razžalostilo! Takova sudbina! — Jučer sam došla do knjige, a danas evo zuji mi dušom priegor dvih biednih dušâ! — I nemogu se nikako oteti tim mislim, sve mi se čini, kao da mi je samoj Tatjanom biti!

Zašutjesmo oba, ona jer se je opet zadubila u verse ruskoga velikana, — a ja jer mi se s duše kamen svalio i druga móra na nju sjela. Bijaše mi vrlo težko. Što da o cieloj stvari mislim?

„Nesretni taj Onjegin," stanem napokon govoriti, „da ga je uprav danas stvorio slučaj hirom! Sad toliko družtvo, a duša mu sjetna! A što će kazati? što misliti?"

„Sjegurno ništa zla, ma i većina ih moji rodjaci. Al znate što, pomozite mi veselom biti, pa da neizgubimo tako dan uzaludnim sanjarenjem."

I pogleda me opet moja mila druga tako veselim, tako živahnim okom, kao da ni nije bilo te sjene na njezinu liepu lišcu.

„Evo mene Vam saveznika!" Pružimo si ruke i — Onjegina nesta.

Tako u razgovoru prispijemo u Chuchle, neznatno mjestance, al divno svojim idiličkim položajem i krasotom. Ima samo nekoliko kuća, mrzlo kupalište i veleliepu gostionu s krasnim perivojem. Sva ta milena naselbina leži u kotlini, sbita pod vršci dvih ovelikih pećinâ.

Svieta se bilo množ u ugodnu hladu nakupilo, a kad smo mi unišli u vrtnu ogradu, baš je glasba zasvirala.

G. Turnovský jedva je dočekao te „prekosvjetske“ Chuchle, — tako ih bar nazvao, nemogav se dočekati, da si vatru zagasi kojom čašom pravoga Plzanjca.

Kad smo u hlad posjedali, da malo odpočinemo, tad sam tek saznao, da smo izašli na selo u slavu rodjen-dana Maloga. Stali smo se veseliti, šale zbijati i zabavljati, a moj se starac razigrao, kad nas vidio tako dobre volje. Naš kratkovidi Šrom, Turnovskova vesela kćerka Justina, mladi Čermak, nekakav lajtnant Bubeniček, rodjak Maloga, i sestra mu Milka, svi se ti baš junački podali radosti. Samo ja nisam mogao udesiti prave žice, na duši mi je nešto bilo. Laura bijaše čas raztresena, čas vesela, al vazda mila i dražestna.

Neznam, tko se dosjetio, da se čunjamo. I zbilja odemo u vrt za gostionom i stanemo igrati. Lauri je tom prigodom sreća baš na ruku bila, pa je sjegurno njezina stranka dobila. Nju je to silno uzneslo, a lišca joj stala gorjeti vatrom uzhićenja. Ja od tihoga čudjenja nisam baš ni toliko srušio, koliko moj Šrom, koj bi uviek do pol kugljane za kugljom bježao, ni toliko, koliko Justina, kojoj je kruglja svaki drugi treći put otišla medju lonce, kojimi je šparga pokrita bila. Mladi Čermak pjevao je vazda s Milkom duete — a samo sirota Bubeniček nastojao je pokazati svoju taktičku vještinu. Zato je i bacio i pogodio triput krugljom čaše s pivom, što su stajale na stolu iza njega, a čunjevi se od veselja stali klimati. Bilo je dosta smieha,

pa ga nije ni Malomu, ni Dvoržakovici, ni žednomu Turnovskomu, ni staromu Čermaku uzmanjkalo.

Oko 6. ure raztresemo se koje kuda po šetnji. Ima za Chuchlami dosta ovisokih briežuljaka. Najbliži uredjen je za šetnju. Ima puteve, nešto umjetno uzgojena drvlja i cvieća, a većim je dielom obrašten šumicom. Na vršku ima sjenica, a moći je sav obližnji kraj pregledati.

Razbjegoše se svi, samo Laura je pohitila k majci i Malomu, malo ih pomilova, a ovi ju, rukom joj odstraniv s čeoca kosu, nježno poljube. Ja sam taj prizor sa strane gledao i tad se po malo stao krasti s mjesta toli zamamna, toli me kinećeg. Jedva sam pošao nekoliko koračaja, netko me tiho potrepta po ledjih.

„Pak me i Vi samu ostavljate?“ U to upilji mene one sveznalice očice.

„Ne, podnipošto ne, — al sam vidio, da su Vas tamo kod stola – milovali —“ govorah po malo. —

„A Vas je to smelo?“ prekinu mi ona naglo rieč.

Zadrkćem; saberem se.

„Nije me smetalo, al sam mislio, da će Vas pridržati, a čemu, da ja tad čekam?“

Ona mi pruži ruku, a čim se je taknuh, kao da je u mene još jača vatra ušla.

Udarismo vijugastim putem uz brieg. S početka šutljivi, stanemo po malo razgovarati.

„Kako Vam se vidi današnje družtvo?“ zapita me ona.

„Volio bi, da mogu današnji dan sprovesti u milom Ouřincu uz Vas i Vaše.“

„A zašto? Zar Vam se ovdje ne svidja?“

„Čini mi se, gospodično, da nam sva današnja okolina nije u skladu s nutarnjošću. Badava mi tražili, da iz srdca posmjeh izvabimo, kad nam u duši drkće samo nesklad i nemir.“

Vjetar dunu u taj čas sa sjevera. Laura se strese, a ja se brižan sjetim svoje zadaće. Skinem s ruke šal, te ju ogrnem. — Ona se blago nasmije veleć:

„Kako ste odviš zabrinuti! Ta vruće je!“

„Jest, možda nam; vjerujte, studen ubija!“

Dodjosmo na vrhunac. Sav se kraj rudio zadnjimi traci sunca. Ljudi dolje pod nama pričinili mi se poput mravlja, a nas dvoje, kao dvie iz kaveza pobjegle ptice. — „Sad, il nigda,“ pomislim, „valja ti kazati ovomu divnomu stvoru, kako ti duša za njim dan i noć čezne, kako gori, kako plamti, kako je uboga i nesretna, kad nije uz tebe.“

I sjednemo malo na odpočinak, ta bijasmo umorni!

Na velikom, okruglom stolu u sjenici stali smo zatim čitati urezana i napisana imena posjetnika ovoga mjesta.

„Nebi li se i mi zapisali?“ upitam ju ljubko.

„Zašto ne? Vi urežite, a ja ću iz ovoga šumskoga cvieća splesti vienac.“

Dademo se na posao, žurno, brzo, jer se već stalo mračiti.

Narisao sam brzo srdce, a unj upisao dva slova: L. i I. i dodao dan. Zovnuh ju. I ona je vienac dovršila. Pristupi bliže, sagnu se, — a mila njezina glavica omaknu se niz moje usne, koje su u taj čas oniemile. — — Tek iza dulje stanke šapnuh: „Evo srdce i —“

Nisam ni nastavio ni dovršio, jer se u isti tren začu veseo smieh nekolikih osoba, što su se bližale sjenici. Ko plaha srna poleti im Laura u susret, — a što je govorila niesam čuo. — Snebiven, okamenjen buljio sam u stol, a preda mnom titraše srdce sa slovi L. I. . . . .

Bol i strast tako me obuzeše, da sam se jedva pridigao, kad je sve družtvo do sjenice došlo.

Bijaše vrieme, da se vratimo u Prag, pa su nas tražili.

Pridignem malen vjenčić, što je Lauri izpao, otarem s oka suzu boli i jada, saberem sve svoje sile i ponos takovih časova, — a družtvo, ni Laura, ne vidje me cio dan tako vesela, no u ovaj čas, na koj sam bio stavio kocku života.

Što nemože čovjek podnieti?

Promaših! — — — — — —

XII.

Bijaše iza povratka. Nemir i nezadovoljstvo tako me obuzelo, da sam po ciele noći probdio snujuć, što da učinim? Drugi bi možda rekli: najlaglji

posao, otidji onamo, pa reci sve, što ti je na srdcu i na duši! — Ne tako ja. Po naravi svojoj niesam mogao drugče raditi. Niesam bio govorljiv ne s razloga, što bi mi srdčanosti manjkalo, već jer mi je prirodjena bila šutnja. Niesam nikad povjeravao svojih ljubeznih tajna, a ni mnogih drugih mislî, jer mi nije duša zahtievala. Ljudi često iz najljepšeg zlo stvore, — a da sam im ja kazao vatru i uzore svoje duše, nebi ni mene poštedili bili. — — Tako mi bijaše i sada. U najkritičnijih časovih moga života ostaviše me rieči, ostaviše suze, srdce kao da se okamenilo, — a tek kad su prošli, rane počeše krvlju, vrućom krvlju krvariti!

Jeli me Laura shvatila? — Nije? — Ako znade, ako me je razumila, je li ona odvraća vatrom, sladkom vatrom, vatri mojoj? — Aj kako me sretna i ponosna s takovom ženom! — — —

Takove me i slične misli mučile i u zlatne ljuljale sanke, — i odlučih čim se riešim svojih posala, cielu stvar privesti kraju.

Samo jednom još, i to dan iza onog izleta bijah u Ouřincu; dodjoh na čas, da se oprostim za dva tjedna, da uzmognem dovršiti nauke. Bilo mi težko na tako dugo vrieme se razstati, al zahtievaše to od mene moja dužnost. Dužnost budi svagda nad ljubav! — — — —

Radio sam, riešio se sretno svih posala, al su iz dva tjedna i četiri postala, jer me napor i nemir svalio u krevet. Nisam mogao izaći, al su se svi

moji znanci tiem više za mene brinuli. Dakako da niesu ni Malý, ni Laura ni Dvoržakovica zaostajali.

Težkim sam srdcem izčekivao dan, da okrunim sreću svoju najljepšim alemom — i jedva ga dočekah.

Vesele duše, punim srdcem uzdanja u krasnu budućnost, odputim se k Malomu. U duhu lebdijaše mi svaka rieč, što ću ju kazati njemu, — i što Lauri.

Primiše me milo, ugodno, veselo. — Nevidjeh nikad Dvoržakovice milije, dobrostivije ni naklonije prema meni, a Malý, prem nekako ozbiljan, stisnu mi ganut ruku.

Bijaše oko pete ure po podne. Laure nije bilo ovaj čas u kući, al je imala skoro doći.

Stanemo govoriti. Malý mi čestitao, što sam dovršio nauke, Dvoržakovica izrazila nadu, da ih nebudem u Hrvatskoj zaboravio; pa kako će im sada bez mene pusto i prazno. —

„Vi nas dakle doista ostavljate?“ zapita me Malý.

„Jest“, odvratim, „al prije nego ostavim ovaj kraj u kojem sam najkrasnije dane svoga života sproveo, valja, da se moja sudbina i za svu budućnost ovdje odluči. Sa srdcem ću, da podjem odavle — a ne bez njega.“

Malý se spusti na stolicu te uzdahnu. Za čas se pridignu te obrativ se k meni, reče: „Razumijem Vas, znadem sve, prijatelju! Očekivao sam to!“

Ja se začudim.

„Ne čudite se;“ nastavi on, „što sam od davna slutio, Vaše mi evo rieči potvrdjuju. — Vi ljubite Lauru.“

„O više nego sebe, nego sav sviet, iskreno, vruće, neizmjerno.“

„Opazio sam to, al sad, kad mi to izpoviedate, vidite me skoro bez riečî, porušena, raztužena, zdvojna!“

U meni poče krv vrieti i stajati, da sam jedva uzdržao.

„Što je to? Što znače Vaše rieči?“ kliknem na to uzbunjen.

Starac klonu glavom i sakri lice rukama.

„A jeste li osvjedočeni, da Vas Laura ljubi? Jeste li ju pitali? Jeli Vam ona to kazala?“

„Pa što je tad bila njezina dobrota? Što njezina ljubkost prama meni?“ stanem na polu zdvojan pitati. — „Što njezina sjetnost i tuga zadnjega vremena? — Al što je š njom?“

G. Dvoržakovica pristupi k meni i milo i sažalno me primiv za ruku, poput rodjene majke stane mi u dušu govoriti: „Smirite se, svladajte se, pa čujte. — Ne drhčite tako! — Jeli dobrota ljubav? Jeli ljubkost? — Jeli sjeta? — Jesmo li takvi samo onim, koje ljubimo?“

Srdce mi je pucalo od boli — al ipak još nisam znao na čem sam. — Tad se dignu Malý i sabrav svu svoju silu, zače:

„Dragi moj prijatelju! Vi ste mi od srdca čovjek, štujem Vas i ljubim, kao što ljubi otac svoga

jedinca. Kad ste prvi put u moju kuću došli, ja sam se Vašim plemenitim mislim i nakanam morao diviti, obljubiti Vas. Moja su Vam vrata bila vazda otvorena, kao i moje srdce, a za milu moju nećakinju nisam ni boljega ni častnijega družtva do Vašega znao. Al već onda, kad ste ju Vi prvi put vidli, nije ona slobodna bila; rieč, ljubav i poštenje vezalo ju o drugoga, častnoga muža! Njezina vesela, priprosta narav, njezino dobro, mal ne djetinje srdce, čisto osjećanje, — Vas je zarobilo. Ona je s Vami drugovala i umovala, al je moja krivnja, moja velika krivnja bila, što Vam već tada nisam odkrio, da je zaručena. Ona je s Vami bila, kao sa svakim umnim i osjetljivim čovjekom, pa ni nezna, što je, evo, počinila! A da nisu došli pod zadnje od njezinog zaručnika listovi, kojimi javlja, da će na skoro prispjeti u Prag, ona bi bila ostala vesela i u zadnje vrieme. Al već nije mnogo trebalo, da i ona zaboravi zadanu rieč, svoju prvu ljubav, te da iz čista angjela postane gadna vjerolomnica. Sad se evo dovršava. Pred Vami, evo, stoji starac čovjek, i uboga majka te Vas mole, da se odrečete Laure i njezine ljubavi dok nije prekasno, a da ona postane pred Vašima i našima očima kriva najcrnjeg zločinstva: vjerolomstva!“

Starac presta, sruši se do mene, obuhvati me s jedne strane on a s druge Dvoržakovica i tako stajasmo tri mramorna kipa burnih duša!

„Ugušite strasti,“ jecaše Dvoržakovica, „spasite čast one, koja Vam je toli mila i draga, učinite ju

sretnom, a nad Vami će počivati blagoslov dvih zahvalnih duša, blagoslov, s kog ćete i Vi sretan postati. Budite joj prijatelj, brat, savjetnik, — al nerušite mir nje neizkusne, s česa bi joj budućnost prokletstvom urodila.“

Još sam polu sjedio a polu ležao na sofi, još su uza me Malý i Laurina majka moleć bili, još niesam ni rieči izlanuo, već sam otvorio oči bez misli, bez čuvstva, bez cilja zurio: kad se na jednom otvore vrata od treće sobe a š nje se pojave na klaviru zadnji glasi Fescove divne elegije:

„Da kano mila svjetlost vječne zviezde jasne
Na oblačnom nebu svieta tog ugasne! —“

Prenem se naglo; zadrhtasmo sve troje — a na vratih se pojavi divna i krasna kao nikad — Laura! Opaziv mene na polu ležećega a majku si i ujaka kraj mene zabavljene, poleti naglom k nam i kliknu: „Što je za boga?“

A ja dižuć se uzšapćem: „Od vrućine malo mi se smutilo al već je bolje.“ Prodjem rukom preko čela.

„Zar Vas glava boli?“ zapita me brižno i stavi svoju malu, meku ručicu na moje vruće čelo.

Htijaše mi mozag izpasti, njezina mi ručica godila te sam kazao: „Bolje je, bolje.“

Dadoše mi čašu vode i za čas se mogoh pridignuti. Ona tad sjedne do mene i stane milo izpitkivati.

Napokon počmem ja: „Kako me, evo, nakon dugoga vremena opet danas vidite, tako sam sad

došao, da se na dulje vremena od Vas oprostim. Ja sam već Vašemu g. ujaku i gdji. majci kazao, da su me vrlo važni rodbinski odnošaji pozvali u Hrvatsku, pa da mi je umah putovati.“

Malý i Dvoržakovica začude se ne manje od Laure, a ja nastavim: „Pa tako bit će Vam možda i moja malena nesviest razumljiva. Nemilo snadjen viestmi i stranom još slab od jedva preboljene bolesti, — ne mogu dakako najveseliji biti.“

„Pak zar ste umah nakanili putovati?“ upita me ona brzo.

„Sutra u jutro.“

„Već sutra! — Al vi ćete se vratiti, posjetiti nas skoro, zar ne? — Čim Vam bude moguće?“ —

„Ako Vam od volje bude — hoću!“ uzdahnem.

„O pa Vi o tom dvojite!“

Svi zašutjesmo — a koli razne su nam morale biti u taj čas misli, koli razno kucanje srdaca!

„Al zašto zašutjesmo?“ počmem opet ja. „Ta valjda smo toliko moćni, da kratak razstanak, pregorimo. Ta dobre znance ne diele ni gore ni poljane; oni si vazda ostaju isti. Gospodine, milostiva gospodjo, gospodično budite sa mnom veseli. — — Nebi li mi Vi Lauro, htjeli zaigrati još jednom Fescovu elegiju?

Ona usta tiha — i mirna, ode u drugu sobu — i za čas začusmo poznate, mile glase. — — Dovršivalo se! Umirali zadnji zvuci, umirali zadnji sunca traci, umirala moja ljubav.

Niesam mogao dulje uzdržati: ta bio sam junak dosta. Latim se šešira i na sve moljakanje niesam htio dulje ostati, jer nemogah. Salonskom vještinom poljubim ruku, onu milu ruku, što mi izvabila toli divne glasove na radost i vaj duši, što mi toli sažalno šušnula po glavi, — toli spokojno se takla čela!

Izpričam se i preporučim — i obećam toga mnogo; neznam ni sam što. — Izprate me; živ sprovod. I dočim klikoh s Bogom, šapnuh Malomu: „uslišat ću Vam želju!“ — —

XIII.

Bjelančić govoraše dovle sve većom i većom uzrujanošću, — a prestav tu, sakri glavu rukama, dočim smo mi drugi ko niemi stupovi ostali tihi i mirni. Za časak tek prihvati on opet.

„Koja bi usta tako rječita bila. koje pero tako vješto, tako istinito, da vam opiše biedno stanje moje! Jeste li kada stajali nad grobom, koj vam progutao svu radost i svu nadu života, koj vam razorio sve sanke budućnosti? — Tako je meni bilo, a kolika je to bieda bez cilja i milja na nemilom ostati svietu! Pa nikad više niesi oteo, nikad, takovoj grobnici, što se u njoj na sanak smirilo! . . . Nikad! — Uviek! — Oj vi dva bezkrajna pojma, kako ste moju dušu kinili. kako me tjerali ko divlju zvier iz pitoma gnjezdašca moje mile, prve ljubavi!

Kolika i kakva pomisao nikada ne budeš željena cilja postigao, uviek ćeš badava za njim težiti! Iz prošlosti se ni sjena ne vraća!

Kad sam ostavio Laurin dom, tumarah niem i ledan, ko poplašena zvier, ko mramoran lik, dok ne padoh iznemogao na jednu od klupa u kraljevskom hradčinskom perivoju. Tu mi se otvori srdce i suze mi briznu na oči — i plakah dugo, — bez mjere! — Oj koli je takav plač spokojan!! — —

Kasno je bilo, kad se prenuh a nigdje ni žive duše. Mir mi godio i ostah sjedeć razmišljajući. — Dakle izgubljena za uviek! Razumio sam podpuno Onjegina, — i boli Tatjane; a Laura, čemu je nju ta poviest tako dirnula? — — Jest, jest, daleko smo bili pošli pa još malo i u mojoj bi bila vlasti — a sav sklad i mir kolikih duša porušen! — — Al' skim je zaručena? Ko munja mi dodje misao na Vrškovića; jest, jest, on je taj sretnik, ta o njem sam čuo toliko od nje! — A od snebića nisam ni za sretnika pitao! — — Nu zašto mi tajila Laura, il ne povjerila svoje ljubavi? — — A da mi povjerila? Nebi li je ljubio? — Nebi li mi isto tako draga bila? — Zašto mi je dakle krila ljubav, zašto? — Zamislim se. — Za čas smislih. Opazila je nagnuće moje, da, da, a kako da se izvine vatri srdca moga, a da ne usmrti u meni najplemenîtije čuvstvo, najveće sreće? — A kad se i u njezinoj duši nešto odanosti i nešto sućuti uhvatilo, nije li tad morala šutiti a da ne padne sa mnom zajedno u grozne borbe! — — —

Jest, jest, daleko smo bili pošli, primaklo se kraju!

Sagriešismo oboje, ja, jer zaokupih mal ne sve njezine misli mojimi fantazijami, a ona, jer je za čas zaboravila vjeru i dužnost svoju. Al su to činila dva čista srdca, jedno, žensko, lahko zavedljivo, — moje, sanjajuć o zlatnoj budućnosti. — A sada? Sada, kad znadem sve, zar da dalje griešimo? Zar da me kroz sav život sprovadjaju furije: unesrećio si djevojku, koju si najviše ljubio? — Zar da od nje stvorim ženu, koju bi i sam morao prezirati? — A koliko bi držao do njezine vjernosti i prema sebi, da se drugom iznevjeri? — — — Ne, ne, Lauro, put što ti ga mal ne zakrčih, taj put, evo, je opet čist, bez zaprieke; stupaj njim častno, dično; — ako i kasno, — preboljet ću! U tebi, u tvojoj sreći je sreća moja; kad nestane napastnika, ti ćeš do nje doći!

Tako sam smišljao sam sobom i došao do zaključka, do spokojne misli, da pomognem dograditi sreću one, kojoj sam ju mal ne uništio. Odlučih ostaviti Prag, priegorjeti težku ranu krasnih dana i u budućnost se uzdati. — Ah bijaše liep, heroičan zadatak, al težak, gorak — gorak!

I pun samozataje, vruće ljubavi, neizmjerne boli i zaželjena požrtvovanja šaptah si silazeć s Hradčina:

„Ah stisni se u tvom kutu
I priegori želju ljutu;
Drugi ljubi zlato tvoje
Miruj, miruj, srdce moje!“

Drugoga dana ostavih Prag pošto sam još prije upravio Malomu list:

„Otčinski moj prijatelju!“

„Dozvolite, da Vas tako nazovem, da Vam iz dna duše zahvalim za sve, sve, što sam dobra i plemenita od Vas užio. Oprostite, što sam prekoračio granicu, što mi ju Vaše povjerenje nalagalo. Bio sam samo čovjek, slušao samo glas srdca svoga, pa kad sam predaleko pošo, žrtvujem, evo, za mir i sreću ljudî, momu srdcu neizmjerno dragih i svetih, sve što mogu, najviše što mogu: moju ljubav! — Pregaram, odričem se želja srdca moga a nadam se, da ću, praćen Vašim blagoslovom, još jedared zagrlit sretnog Vas i ja — sretan! —“

I Lauri sam pisao; što, već se ne sjećam, al znam, da je bilo pismo puno utjehe i pouzdanja u sretnu budućnost.“

I tako odoh. Poletih u Švajcu, u Italiju, u jednoj, da zavijem vruće rane divotom alpinskog leda, u drugoj, da razblažim blagim povjetarcem otvrdnulu dušu. Al dà, nije to tako zaboraviti! Zapoviedj zviezdam na nebesih, nek utrnu; i ljubavi zapoviedj, nek ugasne: kad oblaci nebo zastru il dan krasan svane, zviezde poizumru, — ljubav nikad! — —

Stupim u vojsku i tu me kao častnika zagledali dnevi od Custozze, a ova brazgotina na čelu svjedoči, da sam svojoj dužnosti zadovoljio. — Al mi se nije dugo milio život vojnički, a baš mojih rana nije zacielio.

Drugi put vodi k miru, no onaj, na kom misliš, da će ti nagle promjene napora i užitka izbrisati prošlost iz duše! —

XIV.

Vratih se u domovinu i podah se radu. Nit me je tudjinstvo sa svojimi krasotami moglo zadovoljiti, nit je vrieme izbrisalo iz mojih grudî ma i jednu rieč tragičke moje mladosti. Našao sam mir i pokoj u radnji, u poštenoj radnji — a kriepila me svjestnost, da sam za svoj ideal najveću žrtvu doprineo, a na meni da počiva blagoslov dobrih ljudî. — Al je trebalo i snage i vremena, dok se priučih na sud: priegori! —

Minuše ljeta. Nisam o Lauri ništa čuo, niti sam znao, gdje je i kako je, niti sam Praga više vidio. Ah, nije mi se više htjelo taknut žice, koje bi i onako dosta putih i same od sebe zazujile.

Tad me na jednom zanio posao u gornje krajeve naše hrvatske domovine, a znate li, što mi se na putu dogodilo? — — Dopanem na selo. Slome mi se kola, te nije bilo druge, no svrnuti gospodskom kolaru. Unidjem u velik dvor a prva duša, koju sam zagledao, bijaše — Laura! — Prepoznao sam ju odmah, onu malu vješticu, al ostah na mjestu kao okamenjen.

„Je l' moguće," kliknem, „Vi tu?"

Vriskom začudjena i radosti poleti mi u susret ljubezna domaćica a pripoviedanju i izpoviedanju nije bilo ni kraja ni konca.

Iza moga odlazka iz Praga bijaše u kući Maloga sve tužno i žalostno. Laura prem se nadvladati htjela, te nije svu moju biedu znala, — ipak je proživila dane najcrnje, najbiednije. Iz tih ju mukâ spasi tek dolazak Vrškovićev, komu je sve, što se zbilo, za prvo vrieme ostalo tajnom. — Pol godine kašnje Laura je kao supruga Vrškovićeva pošla š njim u Hrvatsku, a pred tri godine preseli se po smrti Maloga i njezina majka s Boženom k njoj.

Sav gradić zamni mojim dolazkom i brzo se sprijateljih s njezinim mužem, s vrlim Vrškovićem.

Proživih nekoliko dana už nje, a kad sam ju vidio, miljenicu krasnih mojih dana, zadovoljnu, sretnu, procvalu ružu uz vrla, čestita muža, Hrvata, u krugu mile djetčice, tad uzklikoh: „Sretna li mene! Ne u svojoj, u sreći svojih milih tražimo svoju sreću!"

I ko da su se vratili dani iz zlatnoga Praga, proživjesmo na novo zlatan viek, polučismo cilj svoj!"

— — — — — — — — — — — — — — —

Bjelančić presta govoriti a nasta tišina. Od nas je još svatko bio obuzet od toplih rieči uznesena pripoviedaoca, još smo mu se potajno kao junaku divili, kad već Jure s Vlastom pohiti k našemu stalniku i vruće mu stisnu ruku, a gdja. Karlinska prozbori ganuta: „Oj, da je Malý doživio taj dan, bio bi mu najljepši u životu!"

Tek sad puče i nam pred očima, te se ni mi ostali ne mogasmo sustegnuti, a da srdačno nepo-

zdravimo Bjelančića i Vlaste. Iznenadjeni koncem pripoviesti, ugodno iznenadjeni,, razigrasmo se do skrajnosti i pravim udivljenjem motrasmo dvie plemenite i moćne duše!

A Jure istom, naš veseljak Jure, kako ti je on tek pjevao od radosti! A kako se kriesilo tamno oko Jablančevo! A kako je Gljivarec kimao glavom: „Hm, hm da bi mu glava odpala i tomu kramaru!"

U to se pojavi na stolu zdjela s pušećim se krampampulijem. U tinj čas utrnuše svieće a samo plavetan se zrakom prelievao plam, tako je silno Jure miešao goruću tekućinu.

„A što je s vami, gospodično Boženo?" zapitam ja susjedu Lotu, „taj Bjelančić sasma vas je zaboravio."

„Samo vi bockajte, kazan čeka i njega i Vas. Platit ćete to. Jedan, što me zaboravio, a drugi, što mi to spočitava."

I podigosmo veselo čašice sa sladjanim pićem u zrak u zdravlje i veselje domaćinâ.

Tad na jednom Jure komandiraj: „lezi pod stol svaki sa svojom čašom." — I tiho i muklo se poče oriti pjesma: „Venerabilis barba capucinorum." Pomalo se mi dizali, pomalo rasao i jek pjesme, sve više mi ustajali, digli se, na stolce se popeli, na stol, — do svoda — i sve jača, sve silnija postajala pjesma, dà, vikali smo iz sveg grla, jer tako je zahtjevao takt pjesme. Tad se mi spuštali sve niže i niže, i pjesma zamnievala, — a na podu tek izčeznu i zadnji zvuk.

Vlasta, gdja. Karlinska i Lota gledale nas sa strane i nasmijale se do sita toj najoriginalnijoj od pjesama.

Al je vrieme odmaklo. Bijaše već kasna noć, a nam je valjalo misliti na povratak. Po dogovoru imadjahu nas Završani za koj dan u našem gradu posjetiti.

Spremismo se i srdačno oprostismo s milimi znanci. Na polazku mi šapnu Bjelančić: „Jeste li zadovoljni sa mnom?"

„Ter kako!" odvratim mu.

„Vidit ćemo," dovrši Lota, naša saveznica.

Veseli posjedasmo na kola a cielim putem nije bilo drugoga razgovora no o Vlasti i o Bjelančiću. Gljivarec sav vatren često put kliknu: „Braćo, da bi mu glava odpala, tomu Bjelančiću, baš je momak od oka!" Tad bi zaklimao glavom, a kadkad, kad bi ga izdale oči, poljubio nosom surinu svoga susjeda. Jablanac bijaše odveć šutljiv, no da bi razabrat mogao, što se u njegvoj duši zbivalo.

Pošutjesmo sasma pod konac puta. Hladna jesenska noć uljuljala moje razpâljene prijatelje u san, dočim sam ja, motreć zviezde, svedj razmišljao o čudnovatih zgodah današnjega dana.

Kola stanu pred kućom, sidjem i oprostim se od prijatelja, želeć im lahku noć! --

XV.

Nekoliko dana kašnje dobijem od Jablanca pismo; a piše mi medju ostalim:

„Dragi moj! Misliš li, da niesam opazio tvoj mar i tvoju brigu za mene? Znao sam dobro, da si i sam pogodio, što me je bilo zanielo. Nu danas neboj mi se više ni za mene, ni za Vlastu. Bjelančić me je izliečio, on me naučio, što valja čestitu čovjeku u sličnih momentih života birati. — Ako je prema Vlasti i što više od štovanja u mojih grudih bilo, danas bi se morao i sam prezrieti, a da ne budem tolik moćnik, pa da ne priegorim. Nastojat ću, da budem vriedan Vlastina i Bjelančićeva prijateljstva.“

Kad sam Gljivarcu čitao pismo našega Vladisiava, on se iskreno nasmija, veleć: „Živio naš doktor, da bi mu glava odpala, da je drugo uradio, nebi ga držao poštenjakom. — Al znadeš li što Milutine? I ja se povedoh za Bjelančićem i ja pregaram, ako i nisam ljubio, željkovao jesam.“

„Ti valjda nećeš, da i tebe držim junakom, pa da za to i ti pregaraš?“

„O kramare, pa mi ni nevjeruješ? Tako mi mojih zaštitnikâ Adama i Tiburcija!“

„I ti dakle,“ kliknem, „Vlasto, Vlasto, ti dobra vještice, što sve nisi učinila! — Zašutih, nisam ništa izpoviedio, al sam mislio: „Budi i ti slobodan i sretan sa slobodnimi i sretnimi!“ — — —

Priegorjesmo lahko, ta nije no pogibeljna omama bila, od koje nas Bjelančićev uzor spasio. — —

Na proljeće ove godine slavismo svatbu Jablančevu s Lotom. Završje nije nikad tako sretnih, tako veselih gosti imalo. Priznasmo iskreno svaki svoje griehe, Gljivarec diveć se mrmrao svoj: „da bi mu glava odpala“ — a još kasno u noći orila se pjesma: „Venerabilis barba capucinorum!“

Bjelančićev priegor stvorio čudesa!

